

LJUBLJANSKI ZVON

IZDAJATELSKOVA ZADRUGA
L J U B L J A N A

1

9

2

5

Vsebina zvezka za mesec december:

1. Iz lirike mladih	
Srečko Kosovel: Ekstaza smrti	705
Ivo Grahor: Nad Opatijo	706
Vinko Košak: Na prelomu	706
Francè Vodnik: Kelih grenkobe	707
Francè Vodnik: Sveta maša	708
2. Juš Kozak: Sentpeter. (Nadaljevanje in konec v prihodnjem letniku.)	709
3. Dr. N. Preobraženski: Nova Rusija	
3. I. Ehrenburg	727
I. Ehrenburg: Mercure de Russie, d. d.	728
4. Jernej Jereb: Suženj demona. (Konec.)	741
5. Giovanni Papini - Karlo Kocjančič: Walt Whitman. (Konec.)	750
6. Gustav Strniša: Poletno razpoloženje: V soncu. — Impresija	755
7. Književna poročila	756
A. Budal in Fran Albrecht: Slovenski bijografski leksikon. —	
F. Zwitter: Drago Godina, Idealizem. — A. Debeljak: Edmond	
About-Kristina Hafnerjeva, Kralj gorā. — I. Šega: Ante Dukić, Iz	
dnevnika jednog magarca.	
8. Kronika	763
Fran Albrecht: Češka kritika dramatika Ivana Cankarja. — A. De-	
beljak: Jacques Rivière. — Fran Albrecht: Sodobna kritika.	

„LJUBLJANSKI ZVON“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta
60 Din, za četrt leta 30 Din, za inozemstvo 140 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Urejuje: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Izdaja «Tiskovna zadruga», r. z. z o. z. v Ljubljani (Fran Šarabon).

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani (Miroslav Ambrožič).

Iz lirike mladih

Srečko Kosovel / Ekstaza smrti

Vse je ekstaza, ekstaza smrti!
Zlati stolpovi zapadne Evrope,
kupole bele — (vse je ekstaza!) —
vse tone v žgočem, rdečem morju;
solnce zahaja in v njem se opaja
tisočkrat mrtvi evropski človek.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Lepa, o lepa bo smrt Evrope;
kakor razkošna kraljica v zlatu
legla bo v krsto temnih stoletij,
tiho bo umrla kot bi zaprla
stara kraljica zlate oči.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Ah, iz oblaka večernega (zadnjega
sla, ki oznanja Evropi še luč!)
lije kri v moje trudne srce,
joj, in vode ni več v Evropi,
in mi ljudje pijemo kri,
kri iz večernih sladkih oblakov.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Komaj rojen, že goriš v ognju večera,
vsa morja so rdeča, vsa morja
polna krvi, vsa jezera, in vode ni;
vode ni, da bi pral svojo krivdo,
da bi opral svoje srce ta človek,
vode ni, da pogasil bi ž njo
žejo po tihi zeleni jutranji prirodi.

In vse je večer in jutra ne bo,
dokler ne umremo, ki nosimo
krivdo umiranja, dokler ne umremo
poslednji...

Jož, v to pokrajino, še v to zeleno
rosno zeleno pokrajino, še v to
solnce večerno, boš zasijalo
s pekočimi žarki? Še v to?

Morje preplavlja zelene poljane,
morje večerne žgoče krvi
in rešitve ni in ni,
dokler ne padeva jaz in ti,
dokler ne pademo jaz in vsi,
dokler ne umremo pod težo krvi.

Z zlatimi žarki sijalo bo solnce
na nas, evropske mrličice. *Metra mi!*

Ivo Grahor / Nad Opatijo

Z vlakom drvim čez Kras,
v visoko noč...

Svetiljke — globoko nekje.
Podobne človeku so.
Tonejo v morjé,
v nemirno temó.
In sanjajo: iz nje!

Reka je legla v ropotu in dimu za skale,
v mrak.

Neviden slap vrši navzdol.
Na spolzkem tiru
visi
življenje sanj.
V zamrlem šepetu valov
je vtonila mi vera vanj.

Tako se odsev potopi,
ko v noči svetiljka ugasne. *Metrum!*

Vinko Košak / Na prelomu

Sanjali smo
in vse bilé s srebróm pretkane
so misli naše,
v očeh daljav odsvit

od bregov Indije.
Bilá je Sulamit
kraljica naša.
Telesa njenega belota,
smaragdov, biserov odsvit
in njene ustnice
žarele so v življenje naše.

Takrat —
zakaj, o Bog, je moralo to priti? —
je jeknil klic
z gor naših,
vstal v belih sanjah
očrnel obraz,
oko globoko,
žuljave roké.
Takrat, o bratje,
sanjam svetlim dali smo slovo,
v življenje novo smo stopili
s težko nogó.

Francé Vodnik / Kelih grenkobe

Moja duša je bila žalostna do smrti
kot Njegova takrat na vrtu Getsemani,
ko je trpel muke strašne zapuščenosti.

Brez angela tolažnika sem trpel muke samote
in nisem zaprosil ne v srcu ne z besedo, naj gre
mimo mene ta kelih.

In v neizrekljivi bolečini sem kletve sikal
proti Bogú in ga nazival
neusmiljenega rablja duš;
a k tebi sami, draga, sem molil
v tej uri viharja in teme
v najzadnjem dnu srca, vpijoče rane:
O, zdaj si ti moj Jezus,
o, zdaj si ti moje Jagnje —
sprejmi v svoje rane me,
sprejmi me in odreši me!

Ko je molčal še Bog,
si se mi nasmehnila — o ti,

ki edina bediš
nad drobno zibko mojega srca,
od vseh zapuščenega.

Jezus, Rešnik

Francé Vodnik / Sveta maša

Med množico vernih sem klečal
v svetem somraku hiše božje
kot izobčenec.

Ko je duhovnik pred oltarjem
k darovanju
dvignil kruh in kelih,
sveto Rešnje Telo, sveto Rešnjo Kri, —
se je v nemi grozi razklalo moje srcé.

In sem zavpil
s silnim glasom, da je odmevalo
od obokov cerkve mojega srca:

Jaz
verujem, verujem,
verujem!

Jezus sam	da bi me zatel,
je nad menoj	to drobno, plaho ptičko,
v ljubezni roke razprostrl:	ki je hotela ubežati mu —
	moje srce.

Sklonil se je tik do mojega srca
in je šepetal:
«Kod si blodil, blodil, otrokec moj
(še v blodnjah sem bil jaz s teboj),
ali boš zdaj za zmeraj moj,
jaz sem te ljubil od vekomaj...»

Jaz pa sem le zaihtel v sebi
kot majhno dete
in bilo mi je tako dobro.

Bilo mi je neskončno dobro vedeti:
vsi verni so tako svetli,
med njimi ne tujcev ne zoprnikov ni,
samo bratje in sestre —
nad njimi Jezusova dlan blesti.

Lepo, lepe misli - a jeter, me

Juš Kozak / Šentpeter

(Nadaljevanje)

Sekira je zgrešila

723. **V**dveh letih se še niso zacelile rane. Na marsikaterem pragu, kjer je preje postaval gospodar, se je zdaj s skrbnim očesom ozirala gospodinja, polna težkih brig za otroke in domačijo. — Otroci pa so rastle brez žalosti v dušah. Iz oči se jim je vsipalo življenje, spomin na hude dni je utonil v meglah pozabljenja.

Marija je s strahom ljubila malega Roka. Hladno je sprejemal njene dobrote in zdel se ji je vedno bolj potuhnjen. Iz pogledov mu je včasih siknil teman ogenj, ki je bil za mater tuj in sovražen.

Ni se zgodilo, da bi jo bil česa prosil. Če mu ni dala, je vzel. Kadar je zvečer posedala pri njem, so jo plašile zle slutnje. Večkrat si je zatrjevala: «Ta otrok ne pozna nobene ljubezni in je ne bo. Resnično, Hostarjeva kri ga je zmešala, kakor sem slutila v sanjah. Iz groba segata ponj!»

Zeba je opazila njeno žalost, toda starka je mirila: «Ne boj se, Marija, mlad je in zdrav. Se že unese.»

Marije niso prepričale oči, ki so videle več, kot so povedale. Kajti kadar je bila Zeba sama in je gledala otroka, kako se skriva po dvorišču, je prav tako mislila: «Čisto Hostarjev. Že hodi tako kot stari in kakšen pogled!»

Rok ni ljubil Zebe, včasih se je celo zdelo, da jo sovraži, čeprav je ženica z odprtim srcem skrbela zanj.

Nekega večera, ko so še zarje žarele na nebu in je pokojna luč legla na hiše, je Marija pogrešila Rokca.

Vse je obhodila, nikjer se ni oglasil. Prisluškovala je, ni ga mogla odkriti. V drugič se je približala drvarnici. Čudno mijavkanje je prihajalo iz nje. Videla je, da se pred vrati plazi stara hišna mačka in jo proseče pogleduje.

Tiho je odprla vrata, zbolelo jo je srce.

Na drveh je sedel Rokec, oči so se mu iskriale, tako silno je užival. Na vrv, ki je bila preko bruna pod stropom prevešena, je privezal mladega mačka, katerega je s sladkostjo dvigal in spuščal. Mačè je žalostno zamijavkalo, kadar je doseglo tla in je z vsem naporom drobnih tačic poizkušalo ubežati. Neusmiljena vrv pa mu je zopet sunkoma zadržnila vrat in z vsemi štirimi od sebe je obvisela uboga živalca v zraku, vdana v muke.

Marija je obstala in ni izpregovorila besede. Jeza ji je zameglila oči. Otrok je ni niti opazil ter je z zlobnim posmehom nadaljeval mučitev. Vzel je še tanko palico in drezal mačka pod trebuh. Živalca je onemogla visela nad zemljo. V bolečinah je zvijala telo ter stegala tačice.

Tako strastno se je Rok vsesal v svojo žrtev, da si je nevede grizel ustnice z zobmi.

Šele tedaj, ko je mimo Marije skočila stara mačka v drvarnico, zapičila bleščeče oči v otroka ter se ji je naježila dlaka, je Rok odskočil.

Zagledal je mater.

Nič ni rekel. Uporno je povešal oči.

«Spusti žival!» je velela Marija. Na besedo ni ubogal. Mati je zakričala tako ostro, da je fant potuhnjeno odvezal mačeta.

«Zakaj si to storil?» je bolestno vpraševala Marija.

Rokec je povešal oči.

Bridko jo je bolelo. Prijela ga je za bradico in zahtevala, da bi ji pogledal v oči. Ves trud je bil zaman. S silo mu je hotela dvigniti glavo. Tisti hip pa se je spačilo otrokovo lice, na roki je začutila ostro bolečino in mati se je zavedela, da jo je sin v onemogli jezi ugriznil do krvi.

Mariji so omahnile roke, solze so ji zalile oči. Rok pa je zbežal in se skrivil v hlevu.

Še enkrat je Marija dvignila desnico in pogledala krvavečo ranico.

«Otrok, otrok!» je glasno tožilo srce.

V žalosti in v jezi ni vedela, kaj bi storila. Preveč ga je ljubila. Čutila je, da je kot mati onemogla. Že je hotela stopiti za njim, toda korak ji je zastal. Molče se je okrenila in odšla s povešeno glavo. Skrivala je roko in je krčevito ihtela.

«Stari Hostar se oglašaj! Moram ga krotiti!» Tako se ji je mešalo. A ni se ganila.

Drevenela je od strahu pred bodočnostjo. «Preslaba sem! Saj sem vedela!»

Dolgo uro je sedela. Prosila je Zebo, da bi poiskala otroka. Kmalu nato je čula, kako se starka jezi. Stopivša v sobo, je pahnila Roka predse. Trmoglavost se je otrok obrnil v zid.

«Križ božji, Marija, kaj takega še nisem doživela. Veš, kaj je storil? Pridem v hlev, pa ga lepo nagovarjam, da bi šel z menoj. Nič hudega nisem reva mislila. Kar mi meni nič, tebi nič pljuče v obraz, ta sprida. Tako skrbimo zanj, za hvaležnost pa pljuče človeku v obraz. Klečat!»

Marija je odprla oči.

Tako je gledala na otroka, kakor bi ne bil več niem. Hotela ga je strahovati, a roki sta ji omahnila od prevelike bolečine.

«Vse ne bo nič pomagalo, če beseda ne najde odgovora.» Tega se je tako silno zavedala, da je z odvratnostjo zapovedala: «Tja v kot! Dokler ne prosiš odpuščanja, se ne geneš iz sobe!»

«Na sodni dan boš mačjo kri lizal,» se je srdila Zeba.

Rok je ostal v sobi in se poniglavo obračal v zid, dokler ni sta zaprla vrat. Ko pa je slišal odhajajoče korake, se mu je posvetilo v oseh. Planil je pokonci, razbijal po vratih, grizel okoli sebe, toda zaman, vrata so ostala zaklenjena.

Zleknil se je po tleh in zaspal.

Medtem je Marija potožila Luki, kaj se je zgodilo.

Luka se je smehljaj in tolažil: «Eh, Marija, take smo tudi mi uganjali.» V sebi pa je mislil: «Nič prida ne kaže, čudno je sovráženi!»

«Stric, to je Hostarjeva kri!»

«Hm, če bi ne slišal, ne bi verjel. Kakor bi Matija govoril! Ti si premehka, drugič povej meni!»

«Ni čuda, stric, če je tako, v samem sovraštvu živimo!»

«Matija se je strašno postaral!» je dejal čez čas Luka. «Slabo jo je pogodil, ker je odklonil načelnstvo, ko so mu ga po kozah ponujali ter ga prosiли. Trmast je do norosti. Kje bi bil danes Godečev, če bi Matija zinił besedo. Le pomisli, načelnik, pa uide takrat, ko je sila najhujša. Zakaj ni hotel?»

«Luka, le verjemi, iz gole ošabnosti,» se je vmešala Zeba.

«Ne boš, Zeba, ti ne poznaš njegovega sovraštva. Rožmana in nekaj starejših mož ima še rad, z drugimi se ne bo nikoli več pobotal.»

«Zakaj z menoj ne govori? Saj vendar vé, kako nedolžno sem mislila.» Prvič je Marija pred drugimi omenila dogodek z Godečevim. «Povejte, stric, če je to pravično?»

«Motiš se, Marija. Če bi Aza to storila, bi se vdal. Drugače pa ga ni človeka, pred katerim bi njegova ne obveljala!»

«Bog zna, kako je z Azo, niti diha ni od nje.»

Luka je skomignil z rameni. «To romanje je v naši krvi. Teško, da bi se še kdaj povrnila.»

«Matija bo umrl zaradi nje!»

«Eh, vsak človek ima svoje rane,» je dejal Luka ter se z mračnim očesom nekam zagledal. Kmalu nato je zapustil sobo in izginil.

Ne bo šlo! - Clover kubi živat ga ljubijo. Dunajski Flugon Schenk je vogel otrok matko na prvi stadij. - Pajzeta je zaradil karis 5 kalari.

Marija ni bila radovedna, a vendar je večkrat pomislila, kam zahaja. «Pravijo, da ne pije več tako, zdoma pa vsak večer ob isti uri. Eh, našemu stricu je vsaka streha pretežka.»

Tedaj, ko je položila Marija Roka v postelj, je Luka previdno zavil med Zamejčevo in Hostarjevo hišo po ozki stezi. Ozrl se je v Matijino okno in postal: «Matija sveti, na uro gleda, kdaj se bo ustavila ter bo Aza stopila v sobo. Ne boš je učakal!»

Ze drugo leto, odkar so divjale koze, je rodila zemlja bogato klasje, kakor bi se hotela usmiliti ljudi. Celo Luka se je razveselil pošnega polja in je utrgal težek klas.

Med njivami je hodil. Dospel je do nizke hišice za šentpetersko cerkvijo. Ogleдал se je, če ga nihče ne opazuje. V temo je razsvetljeno okno sipalo luč. Smehlja se je naslonil na zid.

Na stolu je klečala in slonela čez mizo Škofička. V rokah je prebirala debeli rožni venec in s pojočim glasom je enakomerno izgovarjala molitve. Od časa do časa se je ostro ozrla na Aleša, kateremu je že spanec vezal oči.

«Zakaj ga muči?» je pomislil Luka.

Poleg nje je ležala debela palica in kadar je otrok zgrešil trudno molitev, je treščila po mizi, da se je blede obrazek preplašeno ozrl v svojo krotiteljico.

Luka je z žalostjo gledal v otožni obrazek. Oči so se skrivale globoko pod čelom, kakor bi se bale sveta. Šiljasta bradica je bila tako prozorna kakor cukreni prstki, ki so se rahlo sklepali. Otrok je venomer drhtel pred nečem.

Luka se je kar odmaknil, kakor bi se bal, da ga otrok sluti. Kmalu se je zopet primaknil in poslušal z utripajočim srcem in z jezo na ustnicah. Vsak večer se je molitev enako končavala.

«Še en očenaš, da bi te Bog obvaroval grehov tvojih staršev!»

Oni pod oknom je stisnil pesti. Aleš je odgovarjal in sproti pozabljal.

«Oh, Aleš,» je šepetal Luka, «tvoja mati je težko umrla. V smrtni uri je delala grozno pokoro. Za očeta pa moli. Zaradi tebe je nesrečen. Sovraži pa ga nikar!»

Večkrat je že pomislil, da bi ga dal drugam v rejo, a ni se mogel odločiti. Nocoj pa je sklenil govoriti z župnikom.

Žalostno je gledal, kako mu Škofička postilja pod onjiščem. Aleš pa je sedel pokorno na tleh in zaspala glavica mu je klonila na prsi. — Naposled je velela osorno: «Spat se spravi!»

«Ta ga ne bo imela nikoli rada. Čudno, da se te tako branijo ljudje, moj mali Aleš. Ti res še nisi zaužil niti drobtinice sladkega kruha.»

Ko je Luka videl, da se je tam spodaj pod ognjiščem zvil v klopčič, je odšel.

Namenil se je k Pacu. Nič več ni bilo ne v obrazu, ne v kretnjah prejšnjega veselja in razmaha. Sam je posedal in pre-mišljal.

Nehote je segel v žep in izvlekel par zmečkanih piškotov. Nasmehnil se je in jih zopet spravil.

«Bog zna, zakaj ga je dal Rožman tej škofički? Jutri moram govoriti z njim.» Čudne misli so se mu drámile: «Kako bi bilo, Luka, če bi povedal ljudem in bi ga vzel k sebi? Kam?» Uporno je strmel v mizo. «Marija bi ga gotovo vzela!» V tem hipu je že odločno zavrnil tako misel: «Nikakor ne! Marijo imajo že tako in tako v zobeh, zdaj pa še to! Ne in ne!»

Čim bolj se je poglabljal v premišljevanje, tem bolj si je pre-sedal.

«Eh, Luka, za spoznanje boljši svet bi bil, če bi ti nikoli ne zapustil materinega telesa.»

V tegobi je praznil kozarec za kozarcem. Pacova Lizika ga je dolgo časa molče opazovala. V otroku je že poganjal cvet in Luka je s posebnim veseljem gledal v črne zenice.

«Stric Luka,» ga je nagovorila, «zakaj me pa nocoj nočete? Take črne pike imate v očeh.»

Zdramil ga je zveneči glasek. «Na, išči!» se je zasmel.

Dekletce je prebrskalo žepe in se sladkalo.

«Lizika, ves svet ima črne pike v očeh!» se je hahljal nad ne-dolžnim vprašanjem.

«Jaz jih bom pa izpraskala!»

Vzel jo je v naročje ter se branil pred porednimi prstki. «Ti, ti si črna pika.»

Pacov se je razjezil: «Luka, pusti otroka, kaj ga mešaš s svojimi prismodarijami!»

Luka ni odgovoril. Žalostno je mislil: «Eh, Pacov, zakaj ti je dal Bog takega otroka?» Plačal je in odšel.

Drugi dan pa je stopil pred župnika. Potožil mu je svoje bolečine.

«Bolje je tako, le pusti, Luka!» ga je miril župnik. «Dobra ženska je, malo goreča samica, nič ne bo hudega. Drugje bi bilo še slabše. Zanesi se, poučim jo sam, kakó mora ravnati z njim.»

Nekoliko pomirjen se je vračal.

Srečal je Matijo, ki je počasi stopal proti cerkvi. Hotel se mu je izogniti, toda ni mogel. Nehote se je ozrl za njim. Videl je sivo glavo, še vedno pokonci, in mogočen korak, kakor bi meril svet.

«Preklete, ves je v nogah, v temi ga ne moreš izgrešiti.»

Tudi Marija je šla v cerkev, a njej je srce nemirno utripalo. Danes je sklenila, da bo še enkrat poizkusila z očetom.

Ko je bila služba božja končana, je hitro zapustila klop in se ustavila zunaj pred cerkvijo.

Na vratih je zagledala Godeževega z ženo. Zardela je. Žena je šla mimo, polna lastne hvale. Ali že je pogledala Marijo, stoječo kakor ukopana. Letá je takoj spoznala, da Godeževka čaka na pozdrav. Tega ni zmogla. Druga je v drugo uprla pogled. Nobena ni niti zmaknila z glavo. Andrej je pozdravil. Marija je lahko odzdravila, toda v tistem hipu je zagledala Matijo, ki se je počasi približeval. Predsè je upiral oči, tako kakor bi sploh ne videl, kdo hodi pred njim. Skozi zrak je gledal. Marija je pristopila. Matija pa je prej vendarle videl, da je odzdravila Andreju.

«Oče, kako vam je?» Pridružila se mu je in ga boječe gledala. Nalašč ga je ustavila pred cerkvijo, da bi ji ne mogel obrniti hrbta, kakor je storil doma. To pot je zadnjič poizkusila. Na lasu je visel pogled. Vsesala se mu je v lice. Kako bo zgubil obrvi? Srce ji je močno bilo, roki sta drhteli.

Toda Matija ni trenil z očmi. Hladno je stopal in se delal, kakor bi ne vedel, kdo hodi poleg njega.

Marija ga je hotela prijeti za roko, gorela je od sramu, a pre-magovala se je in ni zapustila mesta. Še enkrat je načela. Tiho, da bi je nihče ne čul, je prosila: «Oče, odpustite!»

Pohrknil je, a odgovoril ni. Ko sta prišla do Hostarjeve veže, se je Marija poslovila: «Zbogom, oče!»

Matija pa je enakomerno nadaljeval pot do lastnih vrat.

«Zeba, Zeba! Pred vsemi ljudmi me je zatajil,» je jokala Marija na starkinih prsih.

«Tiho bodi, Marija, tuji mu bodo lagali na grobu, ker je lastne zatajil.» — «Zdaj je konec, Zeba!»

«Potrpi, se že unese, ko ga ne bodo več nosile ošabne noge. Saj ga je že oblizovala smrt in ga še bo. Nocoj mu povem!»

«Nikar, Zeba!»

«Kaj? Če se ga ves svet boji, jaz se ga nisem in se ga ne bom!»

Med tem, ko je odšla Zeba k Matiji, je Luka zopet zavil proti Škofičkini hišici. Danes ga je poklicalo prej. Vedel je, da je ženska pri večernicah in kakor je že večkrat, tako je tudi danes poizkušal govoriti z Alešem.

Hiša je bila zaprta. Luka je pogledal skozi okno. Pri vratih je zagledal Aleša, kako nepremično čepi na skrinji. Pristopil je in pritisnil za kljuko. Napol je odprl.

«Aleš, Aleš!» je potihlo zaklical.

Fant se je tresel kot šiba in se ni ganil. Luka pa je takoj spoznal, da bi rad prišel, a si ne upa.

Še enkrat ga je poklical ter mu ponujal pogače in mesa.

Kakor boječa kokoš se je približal, vzela iz roke ter se hitro umaknil.

«Zakaj ne greš k meni, Aleš?»

«Ne smem!» je zajecjal.

«Zakaj ne smeš?»

Aleš mu je trepetajoče pogledal preko ramen, ganiti pa se ni upal.

Luka ga je nagovarjal, stopil je na prag, fant pa je lezel nazaj.

Ko mu je zopet ponudil roko, je Aleš boječe iztisnil: «Vi imate vruga v sebi.»

Mrzel pot ga je oblil. «Kdo ti je to povedal?»

«Teta je rekla. Bog vas ne mara in angeli se vas ogibajo.»

Tedaj je oče pogledal sina kakor norec. Ničesar ni mogel razumeti, čeprav je že marsikaj videl in slišal na svetu.

«Kaj sem ti storil, Aleš?»

«Nič!»

«Se nisva lepo igrala?»

Alešu so se zasvetile trudne oči: «Konja jahati!»

«No, pojdi!»

Otrok se je še vedno boječe približal, Luka je sedel na prag, ga posadil v naročje: «Hi... hop!»

Počasi se je v sinu razvezalo veselje, da je tlesnil z dlanmi. Luka ga je stiskal k sebi, da bi ne videl, kako se mu solze oči. Nikoli jih ni poznal, to pot pa so pritekale iz preklinjanega srca.

Škofička je stala pred njima. Aleš je zavrnil in izginil v hišici. Luka se je počasi dvignil ter srdito strmela v zardelo žensko.

«Kateri zlodej te je prinesel, da mi pridiš otroka?»

Luka ni črhnal besede, zaškrta je z zobmi in se s stisnjenimi pestmi bližal.

«Pravim, stran!» je rjula Škofička, da se je čulo daleč čez žitne valove.

«Molči, če ne...»

«Jezus, ubiti me hoče!» je kričala kakor obsedena.

Od cerkve so prihajali ljudje. Luka je za trenutek premislil. Nato je siknil skozi zobe: «Še eno mu reci o meni, pa te ne bo več med živimi...» Naglo je odšel.

Škofička je še precej časa godrnjala pred hišo in naštevala njegove grehe.

Pod Hostarjevim zidom je Luka obstal. S stisnjenimi pestmi se je ozrl v nebo. «Preklete, spozabil se bom!»

Ko je stopil v izbo ves potr in zlovoljen, je Zeba vprašujoče stala pred Marijo.

Luka sprva niti poslušal ni. Marijino vprašanje ga je opozorilo. «Kaj pa vi pravite, stric, kdo bi bil ta človek?»

Zeba je še enkrat pričela, kako je prišel k Matiji čedno oblečen tujec. «Kakor po navadi sem potrkala, da bi se pomenila. Pride k vratom, rečem vama, bolj bled, kot ima sivo glavo. Tako mrtvaškega ga še nisem videla. Kar beseda mi je zastala. Jaz nič, on nič, zaloputne vrata pred nosom, pa gre!»

Luka je vstal.

«Nikar ne hodite, kdo ve, kaj ima, lepo vas prosim!»

«Saj ne pojdem, ampak vse se mi zdi nekam čudno.»

V tem času je sedel Matija pri peči in roke so se mu tresle. Držal je bel papir pred seboj, od časa do časa je uprl kalne oči v čudnega tujca, katerega še v življenju nikoli ni srečal. Gosposko oblečeni človek je z dvomljivim posmehom okrog ust opazoval Zamejca.

Matija je z zamolklim glasom vpraševal: «To vam je dala ona?»

«Ona!» je odgovarjal tujec pojoče ter se pačil z rokami.

Glasno je bral Matija: «Oče, če ne dobim denarja, tudi križa ni treba naročati, kajti takrat so me že vzeli valovi!»

Široko je pogledal tujca: «Tja pojdem!»

«Prepozno, gospod!»

«Kdo pa ste vi?» je srdito zvenelo iz njegovih prsi.

«Tisti, kateremu sta on in ona izročena na milost in nemilost!»

«On — kdo je, ne poznam ga!»

«Piše!»

«Satani!» Matija je vstal, a noge ga niso nosile. Zopet se je zgrudil nazaj.

«Kakor hočete, gospod, če ne dobim jutri opoldne denarja, napišite sebi, mene ne boste več videli.»

Matija je drgetal od jeze. Pogledal je proti vratom. Zaprta so. Okna zagnjena. Strašne so njegove roke, to ve dobro. Tujčev vrat pa je podoben otročjemu. Z vso silo bi se pognal. Kdo ga je videl? Nihče ne bo vedel, kdaj in kako je odšel.

Že je vstajal. Skozi meglo pred očmi se mu je svet vrtel.

Tujec se je zvito posmehnil. «Nikarte, gospod Zamejec, če me ne bo nazaj, se bo isto zgodilo. Je že tako urejeno.»

Matiji sta padli roki, da je udarilo po mizi.

«Ven, ven iz moje hiše!» je divje zapovedoval.

«Kakor želite, jutri opoldne se vrnem,» je še enkrat poudaril neznanec in izginil, preden se je Matija zavedel.

Ko je dvignil zopet glavo, je bil sam ter je izprva menil, da so sanje. A v rokah je še vedno mečkal beli papir, popisan z njenimi črkami. Tam je bilo zapisano vse, o čemer je govoril tujec.

Bral je, dolgo bral. Nakar je omahnila trudna glava na roke in ležal je pozno v noč.

Luč je dogorevala, dan se je že delal, ko je zopet dvignil do smrti trudno čelo.

Če bi bil mogel jokati, bi rjul od bolečine, tako pa je vrelo in kipelo v njem, da so prsa hropla. Toliko, da je še hodil, večkrat se je prijel za mizo ter obupano zastokal.

Njenega imena ni mogel izpregovoriti.

«Piše, da je imela otroka, pa ga nisem videl, da ima moža, ga ne poznam. Denarja hoče, ga mora imeti, sramotni dolgovi, a kam je šlo, kam? O, siva glava, zakaj ne počivaš že pod zemljo? Toliko sramote še ni padlo na nobeno.» Ustnice so mu trepetale.

Komaj se je zdanilo, je sklenil: «K Rožmanu pojdem!»

V srajci, z zavihanimi rokavi je stopil na cesto. V jutranji tišini so peli tiči. On pa ni čutil, da mu sveži dih poljublja vročo glavo.

Trdo je stopal. Ko pa je prišel do farovža, se je ustavil. «Ne in ne! Zamejec ne bo nikogar prosil za svet!» Spustil je mrzlo, železno kljuko, katero je že držal v rokah, ter se vrnil.

V srcu ni bilo prostora za mehke misli. Srdito je mislil: «Očeta je izdala, dom je zatajila.» Ustavil se je sredi sobe in goreče pogledal v strop: «Za vso ljubezen!»

Zaskelelo ga je pri srcu, da je pritisnil roko na prsi. Nič več se ni zavedal sebe. Steklo je gledal predsè, pot ga je oblival.

«Prav je. Dokončala je,» je zašepetal čez čas.

Polagoma si je opomogel iz bolestne otopelosti. Na uro je pogledal. Zazdelo se mu je, kakor bi se bila nevidna sila uprla v kazalca in bi ju gnala z vrtoglavo naglico. V njegovi glavi pa je misel izpodrivala misel, načrt je padal pred načrtom. Krčevito hitro bi se rad odločil.

Nenadoma je visoko vzravnal obstal pri peči. Globoko je dihal: «Dobro, denar dobi, kakor je hotela. Zdaj ne poznam nobenega otroka več. Matija, hijene si rodil.»

Pokril se je in se podal k Streharju.

«Pomeniva se na kratko!» Ustnice so mu bile tako blede, da se je oni prestrašil. «Vi potrebujete zemlje, kar je mojega do Friškovca, gozd in ono na Barju vam prodajam.»

«Matija!»

«Kakor sem rekel. In še en pogoj. Do moje smrti ne sme tega nihče vedeti.»

«Hm. Za vašo hišo bi mi dobro došlo, ampak...»

«Nočete?» Vstajal je.

«Gospod Zamejec, takih kupčij nisem vajen!»

«Jaz tudi ne, pa jih moram biti!»

«Ne morem!»

«Če ne boste vi, bodo drugi. Do opoldne bo prodano!»

«Odpišiva dolg!»

«Ne! Tisto gre na mojo glavo.»

Tedaj je Strehar pogumno vprašal: «Aza?»

Matija je povsobil glavo in ni mogel izpregovoriti imena. «To bo poravnano na sodnji dan.» Strehar je vedel vse.

«Če je tako, gospod Zamejec, kdaj zahtevate denar?»

Rožman V tem hipu je vstopil Rožman zasopljen. Lica so se mu tresla od razburjenja.

«Kaj pa je, Matija? Poglej, tole sem danes prejel. Neznani človek mi je izročil.»

Srepa je pogledal Matija. Enak list, kakor ga je sam imel. Črke so zaplesale: «Gospod župnik! Najnesrečnejše bitje vas prosi usmiljenja. Povejte očetu, da ni rešitve. Pisala bi vam s krvjo, pa je nimam toliko!»

Molče je Matija položil list Rožmanu v roke.

Župnik je hodil gori in doli: «Kaj hočemo storiti?»

«Pišitel!» je Matija velel Streharju, ki je vzel papir in vestno poslušal Zamejčevo narekovanje. «Zemlja, ki sem jo namenil hčeri Azi...»

Rožman se je pripogibal preko ramen. Dve solzi sta mu za-blesteli v očeh. Obrisal jih je in se obrnil v zid.

«Gospod župnik, prav je, da ste tukaj, podpišite!»

Rožman ni videl lastnega podpisa. Gledal je Matijinega. Zdelo se mu je, da je vsaka črka dvakrat zapisana.

«Preden bo zvonilo, moram imeti denar!» je dejal Matija. Onadva sta stala molče.

Podajal je potno roko. Rožman ga je spremil do vrat in tam so se Matiji pričele tresti noge. Zbegano je pogledal okrog sebe in skoro ihte je zašepetal: «Zdaj je konec, konec, gospod...»

«Potrpi, potrpi, Matija!»

Okrenil se je in odšel.

Doma je sedel k peči ter položil papir na mizo. Ni se ganil. Komaj je Strehar odštél denar, je prišel neznanec.

«Štejtél!» je velel Matija. Tujec je delal počasi in previdno. «Velja!»

Matija je zavil bankovce v prodajno pogodbo ter jo pomolil tujcu: «To izročíte!»

Brez slovesa je izginil skozi vrata. Matija pa je ostal pri peči. Trenutno se mu je nekaj oglasilo v duši. Hitro je stopil za njim in ga ujel na dvorišču.

«Dajte mi njen naslov!»

«Saj res!» Tujec je sladko odgovarjal. Pomislil je in zapisal.

Matija se je vrnil z lističem v roki ter se do večera ni ganil od peči.

Pod noč je prišla Zeba. S hripavim glasom jo je vprašal: «Kje lazi Svedrač?»

«Ne vem. Tisto prismojeno prepeljava.»

«Naj pride takoj k meni.»

«Poišči ga, kje naj ga iztaknem?»

Kmalu nato so se gostje pri Pacu spogledali. Na vratih se je pokazal blede Matija. V krčmi so vsi onemeli. Nekateri so celo vstajali, da bi sedel na njihovo mesto, ker se jim je zdelo, da se mu šibe noge. Krčmar se je pokorno približal. Odkar so bile koze, ga še ni videl pri sebi.

«Prinesi vina. Daj jim piti, komur hočeš!» Umaknil se je v temačni kot in od tam nepremično motril izbo. Večkrat se je ozrl y vrata.

Tako nenavadna je bila mogočna, sivolasa postava v Pacovi krčmi, da ljudem vino ni teknilo.

«Če bi vsaj eno rekell!» je dejal sosed sosedu.

Matija je slišal. «Le pijte!» je zinil zamolklo.

«Ti ne piješ,» je opozoril krčmar.

«Saj res!» Matija je videl, da je pozabil piti.

Tistega, ki ga je pričakoval, ni hotelo biti. Krčmar je postavljaj na mize.

«Slišiš, Pacov, postaral si se!»

«Res je, Matija! Tebi se bolj pozna kot meni.»

«Komu boš dal?»

«Lizi sem namenil. Če bo hotela, bo krčmarila . . .»

«Ženske gospodarijo slabo!»

Vrata so se odprla in vstopil je nov gost. Sprva ni nihče spoznal kosmatega obličja. Obleka je visela od moža. Prišlec pa je poznal

vse. Pacov ga je pogledoval od strani. Le Matija, kamor se je pozni gost podal, ga je takoj presodil.

«Gospod, tudi vi tukaj? Kako se je svet izpremenil.»

Matija se je nasmehnil. Nič ni rekel, le pökimal je. Po glasu so ga tudi ostali spoznali.

«Pušcl, Pušcl! Kje vraga je tebe nosilo?»

«He, bratci, iz groba pravice prihajam. Par let so me prekajali.»

Matija je stegnil desnico ter porinil pijačo pred berača. «Na, pij, eden iz groba, drugi vanj!»

Berač je pil, da se mu je cedilo od brade in mu drhtelo jabolko na vratu. Ko je odstavil, se je zasmel: «Oh, zakaj zapirajo take, ki jim je pijača življenje?»

Obstopili so ga. «He, Pušcl, zagodi, zagodi!»

Otročje nejeverno se je ogledoval Pušcl. «Res je, ves čas so me prsti srbeli. Včasih so mi kar po zraku plesali. Ampak mehu mi niso dali.»

Med tem so prinesli harmoniko.

Od vseh plati jo je ogledoval. Nežno jo je stisnil k sebi in solze so mu zalile oči. Parkrat je poizkusil. «Trdi so, trdi!» je dejal ter krčil prste. «Še malo bi pil!» Zopet mu je Matija ponudil. Nato se je ozrl po vseh, da bi videl, če ga poslušajo. S hripavim glasom je vpadel:

«Zvedel sem nekaj novega...»

Nekaterikrat je poizkušal povzdigniti glas, a ni zmogel. Kakor bi trske hreščale. «Igraj, igraj!» so mu prigovarjali.

«Ne gre, ne gre,» je smeje odgovarjal.

Matija je povetil glavo in si z dlanmi zastrl oči. Vrata so se zopet odprla. Svedrač se je splazil med pivce. Previdno je ostro oko ogledovalo Pušclca.

«No, tebe so pa dolgo. Še par cunj je ostalo med vrati.»

«Enkrat se mi je že zdelo, da so tudi tebe pripeljali!» se je režal Pušcl.

«Ho, ho, tebe zapirajo, ker jim vse verjameš. Kdor pa ne veruje v pravico, tega ne bodo.»

Vsi so se zasmel. Tedaj je Matija dvignil glavo: «Svedrač, sem pojdi!»

Tesno k sebi ga je posadil. «Poslušaj me! Jutri pojdeš na pot! V Trst. Si razumel? Tam poiščeš...», premišljal je, kako bi povedal. «Azo poiščeš... Naslov je na tem-le lističu. Mojo hčer! Dobro poizvedi, kaj dela, ničesar ne povprašuj, ničesar ne pripoveduj. Takoj se vrni. Čakal te bom podnevi in ponoči. Ampak to ti rečem, če črhneš komu le besedo!»

Svedrač je parkrat pogledal listič. «Že dobro. Se spoznam tam!» Matija je izvlekel mošnjo. «Najljubše bi mi bilo, če bi se še danes odpravil na pot!»

«Kakor želite, gospod!»

«Pij, greva skupaj!» (Čez pol ure sta odhajala. Zunaj na cesti ga je še enkrat posvaril: «Ne pij, da ne obležiš! Jaz čakam.»)

Tretji dan je že izkušal Matijino srce. Ljudem ni privoščil besede. Pred njim je stal dan in noč polič z vinom, zaužil ni razen kruha ničesar. Delo je počivalo.

Šele četrto noč je potrkal Svedrač na kuhinjsko okno, kakor sta se domenila.

Matija je planil iz dremavice.

«Kaj je?»

«Hm. — Žejen sem!»

«Pij in govori!»

«Ne vem, kako bi povedal, da bi vam bilo všeč?»

«Govori resnico. Enkrat v življenju. Si jo našel?»

«Nate listič. Zlagan je.»

Matija se je vsesal vanj z očmi in ušesi. Hitro je spravil papir.

«Vprašujem, vprašujem, nikjer ne poznajo. Tisto, kar je tam napisano, je bilo nekoč. Napol so mi povedali v tej hiši, kakor bi s prstom pokazali krog vogala. Dva dni iščem. Lezem gori in doli. Obrnem se na starega znanca. Tudi tam so taki, ki več vedo kot gosposka pri paragrafih. Pokazal mi je čudno hišo. Za take, kot ste vi, ni. Potrkam na nizka vrata. Prekleta sem se jezil. Črviva tla so tako škripala... Nekdo odpre. Nihče drugi, kot ona. Jojmine, ne ona, ampak senca njena. Joj, sem pomislil, kje je tista žida, v katero so jo doma oblačili? Hitro se zlažem. Hm, da iščem... že veste, kaj se išče v starem mestu.»

Matija je vstal od bolečine. Spodnjo ustnico je stisnil pod zobe.

«Prepadena me je gledala. Poizkušala se je smejati. «Vi, vi, oče,» mi je požugala s prstom. Ampak videl sem, da ji je tako malo za smeh, kakor Kristusu na križu. Težko je povedala, da bi mi rada postregla. Delal sem se malo pijanega. Pokukam skozi špranjo. Na postelji je ležal mlad fant, dosti čez trideset let ni imel, požvižgaval je. Ne rečem, da ni bilo čedno, ampak čudno, kot pri puncah. «Kaj pa, oče Svedrač? Kdaj ste ga zadnjič videli?» je prav tiho govorila. Nisem hotel nič vedeti. «Tiho bodite,» je prosila, malo je iskala, pa mi je dala tole...»

Izvlekel je iz žepa groš.

«Najbrž ni imela revica drugega. Veste, trdega srca sem, veliko beračije sem že videl, ampak, ko sem ta groš zagledal, so mi prišle

solze. Moj bog, kaj je s tem dekletom, ki je bila kraljica fare. Če se spomnim takrat, ko so pripeljali farne zvonove in je bila ona še v kratki oblecki...»

«Molči!» je zavpil Matija.

Svedrač je utihnil. Boječe je gledal, kako zajema Matija sapo.

«Prisezi, da ne črhneš nikomur besede, kam sem te poslal in kaj si videl!»

Postavil je boga na mizo.

«Gospod, če še nikoli nisem molčal, to pot naj mi jezik otrpnel!»

«Prisezi!» je veleval Matija.

Svedrač je dvignil roko. Taka groza ga je obšla, da je sklenil te prisege nikoli ne prelomiti.

«Zdaj pojdi! Za groš ti dam tolar!»

Ko je odšel, je poiskal Matija star, orumenel papir, na katerem je stalo: «Moja volja».

Pisal je z drhtečo roko: «Želim in zahtevam, da se po moji smrti proda vse, kar nosi Zamejčevo ime. Izplača naj se Zebi sto tolarjev, mojemu bratu Luki petdeset, Svedraču dvajset goldinarjev. Od hlapcev dobi vsak po eno obleko in par čevljev. Kdor prelomi mojo zapoved, se pregreši nad mojim spominom.» Podpisal se je široko in čitljivo. Ko je še enkrat pregledal, se mu je zazdelo, da se je v življenju poslednjič podpisal. Zvil je papir ter naslovil. «Mariji...» Nato se je nečesa domislil. Na drug list je pisal: Za Marijo. Tam notri je stalo: «Tebi je vse odpuščeno.» Zapečatil je oba lista in jih položil v miznico.

«Tako, zdaj je vse poravnano. Do kosti so me...»

Azin naslov in groš je hranil v prsnem žepu.

Pozno je že bilo, a Matija ni legel. Pokleknil je na klop pri peči in se s komolci naslonil na mizo.

Dolgo časa je srepo zrl predse. Nato je sklenil roke. Goreče je pričel moliti: «Kadar me boš poklical, sem pripravljen. Prav je, da si mi vzela vse za lajšo smrt. Z mojo dušo, ki je ljubila, sovražila, ki ni poznala odpuščanja, ne usmiljenja, bodi vsaj Ti milostljiv! Premalo sem živel zate. Ti pa dobro poznaš moje grehe. Za svet sem živel in svet se je maščeval nad mano.»

Pogledal je skozi okno: «Dani se,» je zašepetal. Upihnil je luč ter odšel v izbo. Tam je legel vznak na posteljo in v jutranjem somraku je počivala na blazini pepelasta glava.

«Oče, zdaj vem, zakaj si prišel v sanjah. Pripraviti si me hotel.»

Kmalu je vstal. Skoro božajoče je napregal konja. Kar ni bila njegova navada, to pot se je ozrl po dvorišču.

Na vse zgoda; je stal za čokom in pripravil meso. Skrbno je delal. Večkrat ga je obšla slabost, čutil je vroč naval krvi, vselej se je zravnal in stisnil ustnice. «V delu bom pozabil,» je govoril polglasno. Toda spomin ga je zapekel. Nikoli! Ta beseda ga je tako zaskalela, da se je zgrabil z desnico za prsi.

Prva ženska je prišla iz cerkve. Kri mu je udarila v lica. Povešal je oči. S tresočimi rokami je pripravil meso in zavihtel sekuro.

Zameglilo se mu je pred očmi. Pred seboj je zagledal namesto mesa lepo Azino glavo; tako milo so žarele oči, kakor bi otrok klical očeta na pomoč. Matija je zamižal in s strašno močjo zamahnil. Toda noge so se ušibile, roke so otrpnile in sekira ni zadela. Odbila je kos hrastovega čoka in ploekoma odletela po tleh. Bolestno je svetlo jeklo zaječalo na kamenitih tleh. Hlapca sta priskočila.

Pod čokom je ležal Matija, bled kakor vosek. Ena roka se je krčevito zagrebla v prsi, druga je štrlela kvišku. Oči so bile vodene, ustnice stisnjene od bolečine. Sekira je ležala poleg njega.

Hlapca sta onemela. Šele čez čas se je eden pripognil: «Mrtev jel» je dejal in sveto sta se prokrižala.

Od zunaj so vreli ljudje.

«Matija je umrl» je šlo od ust do ust in vsak je pustil svoje delo.

Kakor vihar je šlo po Šentpetru.

Skozi gnečo se je rinil Luka. Ko ga je zagledal, se je zgrudil na tla. Gorke solze so močile mrtvega brata.

Sam ga je dvignil in prenesel na voz. Bil je težak kot skala.

Marija je zvedela doma na dvorišču. Kakor je stala, tako se je zgrudila. Ko je prišla Zeba, ni mogla povedati, kaj se je zgodilo. Pokazala je proti Zamejčevi hiši.

«Jezus, om?» je vzkliknila starca.

Mariji je klonila glava.

«Jezus, pomagajte, ljudje božji. Matija je mrtev!»

Še preden je zvonilo poldne, je ležal Zamejčec na odru. Rožman je stal pri vratih ter si brisal oči. Poizkušal je moliti, pa ni mogel. Celo Svedrač se je odkril pred vrati in pokleknil pred pokojnikom.

Opoldne so peli vsi zvonovi. Ni je bilo hiše, kjer bi se gospodar med jedjo ne zagledal predse in potrdil: «Umrl jel»

Besedi «umrl je» sta bili popoldne že v savekih vaseh, pod Golovcem, v Rudniku. Zvečer so se že vozili k čari.

Zeba je prinesla Mariji, kar je našla v obleki.

«Glej, Zeba, Azin naslov je nosil s seboj.» A Marija ni vedela, da se Aza nanj nikoli ne bo odzvala. Edini Svedrač je znal, ki pa je molčal iz spoštovanja pred mrličem. Zato je poslala slepo pismo v svet.

Drugi dan so že pričeli ugibati, kdo je podedoval. Vsa cesta je stavila. Marija pa je vedela vse. Strehar je prišel z resnim obrazom: «Ne zamerite, pokojni je bil vaš oče, rad bi vedel...»

Molče mu je pokazala testament. Sodil je: «Ne bo veliko ostalo. Pogreb boste plačali, voljo mu boste izpolnili. Ne verujem, da bi...»

«Storite, kakor vam je ljubo, gospod Strehar...»

«Ne mudi se..., naj pozabijo..., da bi ga vsaj med pogrebom ne opravljali.»

Ko je prišel Luka, je dejala Marija: «Še par let naj bi bil živel, pa bi ležal na tujem odru.»

Luka je povetil glavo: «Eh, Marija, hudo je pa le, če pomislim, da Zamejčevih ne bo nikoli več.»

Popoldne se je zbrala zadruga. Možje so prišli črno oblečeni. Starejšim je resnost posvetila trenutek.

Andrej pa je stal bled in nestalen. Vest mu je očitala, mrtvo obličje ga je iskalo.

«Možje,» je povzel z mehkim glasom, «tam v sosednji sobi leži Matija Zamejec, bivši načelnik, ki je pozneje izstopil iz zadruga.»

Starejšina je vstal. «Kako misliš? Saj ne vem, kaj bi rad povedal, ampak rečem le to, da se zadrugi ne rodi z vsakim mlajem Matija Zamejec. Če bi ne bil član, bi ga morali zato prositi. Ne maram, da bi mu na grobu kdo lagal. Svetujem vam, da se za zadruho jaz poslovim od njega, ti pa mu položiš sekiro v grob. Zavoljo časti naše zadruga storite tako.»

Andrej je še bolj prebledel. Čeprav so mu v ušesih zvenele ženine besede — ti moraš govoriti — je moral popustiti, ko je pregledal obraze. V tem trenutku ni imel nikogar zase. Močneje od njega je govoril Matija iz sosednje sobe.

«Menite prav. Po združnih običajih naznanjam, da se je Zamejčeva družina odrekla sekire ter bo z njim položena v grob.»

Podali so se pred mrtvaški oder. Ko je škropil Andrej, se mu je vidno tresla roka. A Matija je imel zaprte oči in srce je mirovalo.

Popoldne so prišli celo iz gorenjskih vasi, od povsod, kjer je kdaj kupoval. Na dvorišču so stali vozovi drug poleg drugega.

Rožman je prihajal, kadar je utegnil.

«Zdaj je vrsta na meni, Matija,» je govoril, ko je ostal sam pred pokojnikom. Premišljal je in upiral vanj pogled. Ni mogel

verjeti, da ima oči zaprte. Čudna tišina je plavala nad svečami. Župniku se je zazdelo, kakor bi še vedno odgovarjal: «Vedel sem, gospod župnik, da bom umrl. Od takrat, ko je prišel oče.»

Rožman je sklonil glavo. «Ali te je hudo bolelo, Matija?»

«Takah bolečin bi vam ne privoščil.» Tako mu je bral z obličja.

«Si se oddahnil?»

«Zdaj mi je dobro. Le otroci me skrb.»

Župnik je pogledal in videl, da je pod očmi resnično zapisana skrb.

«Ne skrbi, Matija, vse preide!»

«Gospod župnik, to je večna skrb.»

Razmišljal je: «Rodove ustvarjaš, veje obsekavaš, skrb pa ostane na zemlji, kakor na Onem svetu.»

«Kmalu pridem za tabo, Matija.»

«Pridite!»

Tako živo ga je gledal, da se je pri slovesu še enkrat okrenil, kajti zazdelo se mu je, kakor bi se oni zganil.

«V očeh in v srcu sva združena, Matija.» Pokropil ga je.

Strinja, ki se je popoldne pripeljala od Save, je pripovedovala, da so ga v noči pred smrtjo videli. «Zbudila sem se,» je govorila s strahom. «Nenadoma so se odprla vrata. Vstopil je v srajci in razoglav. Po večerji sem pustila kruh na mizi. Kar sesedel se je od lakote. Do poslednje drobtinice ga je pojedel. Vprašajte mojega moža, če ni res.»

In resnično se je poznalo ljudem, da prihajajo s tajno grozo kropit. Te sanje so se raznesle. Kmalu so oživele druge. Nekdo je zagotavljal, da ga je v tisti noči videl pred Jergelčevo hišo, drugi je prepričeval pivce pri Pacu, kako ga je zagledal pred mesnico, katero je hotel odkleniti.

Zadnjo noč je stražil Luka. Pred odrom je premišljal življenje od mladih dni do smrtne ure.

«Vse je bilo med nama, Matija. Rada sva se imela in sovražila sva se, le ločiti se nisva mogla.» Pristopil je med sveče. «Zbogom, Matija!» je dejal in ga prijel za mrzlo roko. Zrl mu je nepremično v obličje. «Zbogom, Matija!» je ponovil še enkrat, odtegnil roko ter si obrisal oči. Nato je hitro zapustil sobo.

Marija in Zeba sta ostali pri njem, dokler ga niso zabili. Hči je ves čas tiho ihtela. Leta že ni govoril z njo, toda ona je vedela, da med zidovi domače hiše bije tudi zanjo srce, ki bolj nanjo misli nego nase. Zdaj so trdi žebli zaklepali nepremičnega. Čeprav se je njena žalost trla v obupnem molku, se je vrgla na krsto in pritiskala nanjo obličje: «Oče, oče, zakaj si me zapustil samo?»

Zunaj pa so že čakali pogrebci. Rožman je hitro blagoslavljal. Zvonovi so sprostrli mogočno žalno pesem.

Visoko je mrtvar dvignil križ, za njim se je podal Andrej z zadrugo. Na črni blazini je nosil svetlo, skrhamo sekiro. Osem mož je zadelo krsto in med pogrebce' je lilo jokanje iz hiše.

Tiho in svečano so hodili. Marija je visela na Lukinih lehteh. Zeba je plakala kot dete. Niti ob cesti, ne v sprevodu ni nihče izpregovoril besede. Težko so nosili možje in trdo so udarjali koraki.

Ko so v cerkvi dvignili krsto, se je poznala na tleh krvava lisa. Še obupneje so zagrmeli zvonovi. Med razore nekdanjih Matijinih njiv je padala tegoba.

Iz vseh vasi šentpeterske f^{are} so prišli. Le Aze ni bilo, ki je bila mrtvemu srcu najdražje bitje. Ob cesti so ostali le otroci in starci doma. V Zamejčevem hlevu je hržal konj.

Krsta je zdrknila v jamo. Župnik je opravil molitve in se pokril. Pristopil je k jami.

«Matija, f^{ara} jemlje od tebe slovo. Ne morem misliti, da te ne bomo več videli hoditi med nami. Tvojo drago, sivo glavo bomo pogrešali, kadar se zberemo. Bil si ponosen pred bogom in ljudmi. Stoje si gledal svetu v obraz, stoje si padel med črve. Zadušila te je večna skrb. Ko je poslednje veselje zate usahnilo, ti je le ona ostala za življenje. Pred mrtvaškim odrom sem spoznal, da si nam ti pokazal, kako jo moramo nositi, večno skrb, ki gre iz roda v rod. Matija, preslabi so črvi, da bi snedli, kar je bilo Zamejčevega. Polagam te v razore božje njive, da boš večno živel v naši f^{ari}. Zbogom, Matija!»

Tri kepe so zabobnele na krsto.

Na Rožmanovo mesto je stopil starešina zadruge. Z njim se je približal Andrej.

«Zamejec!» je povzel starček. «Zadruga izpolnjuje svojo dolžnost. Dolgoletnemu načelniku, našemu prvemu možu, polagamo sekiro na mrtve prsi. Po očetu si jo podedoval, kruh si služil z njo, dom si ustvaril, otroke si izredil. Tvoja čast in tvoje poštenje je bila. Nanjo smo prisegali, za njo smo stali. Vzemi jo s seboj pred božji prestol. Prijatelj Zamejec, bil si...» Moža so oblile solze, zamahnil je z roko. «Ne morem, ne morem več.» Sekira je zamolklo padla na krsto.

Možje so se odkrili, iz Cunjarjevega rodu je udaril jok. Na jeklo je padala peščena prst. Gomila je rastla.

Luka je vodil Marijo v voz. Zvonovi so utihnili. Opoldanska tišina je dihala nad grobom.

Zvečer so pili pri Pacu. Krčmar je vprašal Svedrača: «Ti, povej no, kaj ti je zadnjič naročal. Štefan vina dobiš, če poveš.» Vsi so napeto prisluhnili.

«Po otrobe me je poslal,» je zovoljno odgovoril Svedrač, in Pacov se je ugriznil v ustnice.

Pri Hostarjevih so sedeli Luka, Marija in Zeba.

«Stric, zdaj spi sam tam gori,» je dejala Marija.

«Veš, tako se mi zdi, Marija, kakor bi venomer gledal v nebo.»

Dolgo so molčali, nato je vzdihnila Zeba: «Danes so ga čistili, jutri padejo po njem kot zverine. Zdaj šele vem, da sem ga imela tako rada kot lastnega otroka.»

*

Ena izmed mater je bila nocoj mračna kot noč. Opolnoči pa je vstopil vanjo sivolasi duh. Vse je prehodil. V hlevu se je vzpel konj, ko ga je zaslutil. Nato je duh zapustil mater. Zunaj pred vrati je objel zid ter ga poljubil. «Ne boj se, mati, nihče ti več ne vzame mojega imena.» Z dnevom je izginil.

(Nadaljevanje in konec v prihodnjem letniku.)
vezka ?

Dr. N. Preobraženski / Nova Rusija

3. I. Ehrenburg.

«Rojen l. 1891. Sem Žid,» pričenja svoj življenjepis Iljja Grigorjevič Ehrenburg. (To je bolj izzivanje nego plemenska zavest.) Po ponosrečni revoluciji l. 1906. je moral zapustiti Rusijo, ne da bi dovršil gimnazijo. Osem let je stradal v Parizu. Leta 1914. je stopil prostovoljno v francosko vojsko, bil na fronti. Boljševiški preobrat je globoko ogorčil Ehrenburga. «Jeseni sedemnajstega leta smo jo križali!» je pisal v strastni «Molitvi o Rusiji» — «Veseli se, Berlin!» Hitel je v Rusijo in med bele, kjer pa so mu večkrat stregli po življenju kot židu. Prišel je tudi v ječo kot «Wrangljev vohun». Pozneje pa se je hvaležno spominjal centralne kurjave v ječi, ko je zmrzoval v «zavetišču proletarskih pisateljev», zavit v velikansko rdečo zastavo namesto odeje.

Zdaj smatra Ehrenburg svojo «Molitev o Rusiji» za slabotno in ideološko zgrešeno pesem. «Kakor mnogi, nisem spoznal dolgo pričakovane revolucije.» Prestopil je, kakor mnogi njegovih tovarišev, v sovjetski tabor. Toda boljše vikom sorodno, internacionalno prepričanje pronica že iz njegovih prvih del. Tudi spomini s francoske fronte (Obraz vojne) so polni zbadljivk na naslov evropske kulture. — Leta 1912. je natisnil Ehrenburg knjigo o novi kolektivni «umetnosti-življenju», ki naj bi nadomestila staro «samostojno umetnost». A njegovo dosledno marksistično stališče ni niti jasno niti prepričevalno. Zanimivejša so druga dela tega izredno produktivnega pisatelja. (Spisal je v teku zadnjih petih let «vedno v kavarni, po pariški navadi» razen pesmi kakih deset knjig proze.) Glavno in «edino resno» Ehrenburgovo delo je obsežna (354 strani) povest «Nenavadni doživljaji Julija Jurenita in njegovih učencev». Pisatelj jo

zeni, ker «ne more nihče in tudi avtor sam točno določiti, kje tu neha zabavljanje». Fantastični mehikanski «apostol provokacije» Jurenito je prišel v Evropo, da osmeši in onemogoči sedanjo družbo s pretiravanjem njenih napak. Ehrenburgova satira je strupeno učinkovita, toda njegov skepticizem je mučen, ker ne kaže njegovo zabavljanje in ironija nobene poti do bodočnosti. (On koketira tudi s tistim vednim zaničevanjem, ki tvori «temeljno lastnost in svetovno poslanstvo» židov.) Številna vpijoča protislovja naše kulture in njena onemogla morala nudijo seveda napadalcu hvaležno gradivo. Splošna gniloba in hinavstvo ostavljata grozen vtis, toda pravoverni komunisti ne imenujejo Ehrenburga zaman «najbolj ponesrečenega Jurenitovega učenca». Vojna in revolucijska pokvarjenost ni udušila pri Ehrenburgu nagnoske «Živalske toplote» (naslov pesniške zbirke), preproste človeške žalosti in ljubezni. Kakor drugi zastopniki ruske moderne, je tudi Ehrenburg pesnik osebnosti. «Kaj je vsa naša skrb in celo smrt pred neomajno visoko, državno pravico življenja? Vse mine, a hrast, zimzelen in solnce so vedno bili in bodo. Mi živimo kakor oni.» (Obraz vojne.) Jurenitov učenec «žid Ehrenburg, ki pravi vedno 'ne', slab pesnik, prazen časnikar, izdajica, hinavec, hudobnež s krotkimi, zamišljenimi očmi» je torej neusmiljena karikatura.

Ehrenburg ni realist, njegove obupne slike sedanje Rusije so simboličnega pomena. Ne pozabimo torej, da je napisal tudi «Maloverjetne zgodbe» begunske tragedije, verskega obupa siromašne služkinje, ki misli, da je Lenin Antikrist. Pisatelj razume te ostanke potopljene Rusije prav tako, kakor tragedijo pozbesnelih komunističnih fanatikov ali pa iskrenih komunistov, obupanih nad življenjem.

«Mercure de Russie» je preveden, v nekoliko skrajšani obliki, iz knjige «Šest povesti o lahkem koncu» (1923), katerih skupen izid je vedno smrt. S tem je — kakor pravi pisatelj sam — podan vzorec «nove pisateljske etike, poštene in neusmiljeno ostre». Ehrenburgov smotreno lakonični jezik mu je dovolil stisniti v majhni povesti vsebino celega epa.

Ilja Ehrenburg / Mercure de Russie, d. d.

Del prvi.

V začetku — ničesar. Siva redka trava. Poleti prah, pozimi — sneg. Razen tega ni ne ljudi ne živali ne zgodovinskih spominov. Tam nekje je vzhod in zapad — ruska država. Tu samo — Halčak, ime in plešasta zemlja. V Halčaku ni ničesar. — A glej — nepričakovano se pojavi prvo leto. 1912. po Kristovem rojstvu. Prišli so in pobrskali po tleh. Prilezla je na dan rdeča plast. Kri zmajeva, suhi sok zemlje. Škilasti Taras — izkušeni — bil je star rudar — je obliznil, povohal in veselo izpljunil.

Pop je zapel zahvalno pesem, krčmar onemogel. Kopali so. Taras je lazil pod zemljo. Zatehlo je smrdelo po žveplu. Joj, zatehla zemlja!... A zato je bogastvo. Taras ima verižico iz ponarejenega zlata in obeske. Ženske se obešajo nanj kakor grozd. Dela podnevi in ponoči.

«Russkoje Slovo», št. 218 iz leta 1912. Brz o j a v i: «V Halčaku so našli kmetje zelo bogata polja cinobra.» (Od lastn. poroč.)

Škilasti Taras — izkušeni — je mrtev. Izsušil se je od debelih babnic, zadušil se od gnilega cinobra. Kašelj mu razsaja zdaj spodaj, zdaj zgoraj, v grlu — Taras se odkašlje in solzi. Skratka — preletelo je štirideset izgubljenih let, ameriška sreča, verižica, babnice, žveplo. Tarasa ni več; osmoljeni, podolgasti zaboj se svečano spušča v drugi rov.

«Mercure de Russie», delniška družba. Ravnateljstvo 74, Boulevard de Midi, Bruxelles. Glavnica 6,000.000 francs. Po velikosti drugi rudnik živega srebra v Evropi. Letni pridelek 68.000 met. stotov. Letni promet v frankih 3,000.000.

Kolumb je umrl. Namesto bronastega spomenika: vznožja z napisom «hvaležna Evropa...» trhel križ. Zato živi Halčak. Nekega dne — 14. januarja 1913. — so prišli: belgijski inženjer Mr. Volenče in dva Rusa — oče in sin — Jegorič in Andruška. Mr. Volenče je meril, računal. Jegorič je dobil deset kopejk, pri voščil si vodke in dal tudi sinu. Vlegel se je v baraki pod ušivi kožuh, razpraskal se in zaspal. — E=ch!

«Felix Van den Mer in s=va.» Dva sina — Emil in Franc. Emil je debeluh, ljubi zanesljive dohodke, lahke mrežaste majce, ledeni whisky, sanjave šivilje in — drugega nič; ležal bi do sodnega dne. Zato je Franc kakor blisk: Kongo, Togo, Baku, številke, ničle, bar, vroči flip, Ford, skok, noč — to je Franc. Oče je sinteza, ceni enako razburjenje in osveženje. 59 let. Vdovec. Mlad je. Vsak teden gre dvakrat zvečer (ob sredah in sobotah) k umetnici Jeanni. Dva sina. Dva večera. Zato pa dva in dvajset podjetij:

1. Banka «Kolonialni kredit» (Anvers=London=Buenos Aires=Kalkuta=Johannisburg).
2. Napredni list «Echo de Peuple» s prilogo «Žena — mati — gospodinja» (Bruxelles).
3. Tovarna orožja «Van den Mer in s=va» (Liège).
4. «Zasebni policijski birô» — Finančne poizvedbe — Hitre razporeke. Pariz.
5. Delniška družba za prodajo malikov. (Albertville. Kongo.)
6. Kavarna «Innocence», nočni bar, separirani kabineti itd. (Pariz, 9 rue Blanche.)
7. Šola za slikanje na porcelanu. Angleški učni jezik. Brugge — Lac d'Amour itd.

Predstavil se je kralju. Veličanstvo je pri pogledu na obok pod telovnikom občutilo pogum: opora. Častna legija. Socialistični voditelj mu je stiskal roko: napredek, delavske bolnice, šole. Umetnica pa kaže svojim zavistnicam ob skušnjah — vsak četrtek in ponedeljek: bisere, plašč, parfum, — sinoči jo je obiskal... Vsi pa vedó: Van den Mer, prvi, edini, napredek, opora, navdušenje. Če ga ne poznajo osebno — zadoni vsakemu svečano, kralju in šoferju, naslov: 17—19, avenue d'Art.

Svečano goré v spominu vsakogar telefonske številke:

Paris: Elysées 4:47:08.

Bruxelles: 17:49.

Berlin: Steinplatz 1:12:00.

Halo! Ga ni doma. Zaposlen je. Jutri.

Halo! Za tega je doma. Hitro! Motor brni. Dvigalo. V naglici se stisneta dve roki, se trčita s težkimi zlatimi prstani. Le hitro!

— To je najbolj ugodno! 100 odstotkov. Pustite vse. «Mercure de Russie.» Nekje na Ruskem. Živega srebra skoro ni na trgu. Veliko povpraševanje. Bomo znižali. Pokupimo delnice.

— Dobro. Odgovor jutri.

Kaj je to, živo srebro? Poklical je Emila:

— Toplomer.

To ve tudi sam. Izplačalo se je učiti — dve leti doma, sedem v collègu, štiri na visoki šoli, pa še ne more pomagati očetu. Vzel je slovar. «Živo srebro je blesteča, tekoča kovina.» — No, seveda — toplomer! Spomnil se je — razbil ga je kot deček. Brez sladčic. Zato so čudežno skakale po tleh srebrne kroglice. Naprej — «strdi se pri 39½° mraza». — Torej je ono v Rusiji trdno. Mraz je. Skrčil se je in veselo pogledal v okno — solnce, zelenje. No, tja že ne pojde. Bedarija! — «Vre pri 360°.» To je abstrakcija. Toliko ni niti v Kongu. Slovar ni nič boljši od Emila. Zaman je plačal 16 frankov za vezanega. Še enkrat — številke — 39½, 360... ne, ne, to so stopinje, obresti pa so po — 100. Za vsako žogico...

— Halo! Potisnite papirje navzdol. Kupite več nego polovico.

— Halo! 100 odstotkov dobička! Feliks, avto! Hitro k Jeanni. Pomlad, ljubezen in živo srebro.

Jutro. Brozga. Jegorič je stopil ven. Dolgočasno je. Hotel je zehnuti, odprl usta pa je pozabil. Potem pa navzdol. Oko svetiljke. Nesramno zoprno diši po žveplu iz trebuha zemlje. Tolče. Tema. Utrujenost.

Zopet je jutro. V časopisu «Echo de Peuple» je kopica novosti: V Rusiji je nemir. Vse rudnike hočejo pognati v zrak. Dežela pogromov in anarhistov. Tam je vse mogoče. Potem — v Avstriji so odkrili izredno bogata polja cinobra. Pričeli so že z delom. Tudi rudniki «Nuevos» v Aldemainu so podvojili produkcijo. Na Španškem je red. Ministerska kriza je končana. Van den Merjev mešetar je pisal te brzojavke v uredništvu vso noč in niti honorarja ni zahteval.

Antična kolonada borze. Razburjene gruče cilindrov. Palice. Šušljanje papirjev. Svečenik razkričava tečaje. Tam nekje so zlati rudniki, premogokopi, mehikanski petrolej, turkestanški bombaž, sladkorno nilsko trjeje. Nekje je pot, sopara, mraz, dim, smrt. Tukaj so samo papirji.

Panika: «Meyoure de Russie» padajo «260!» «244!», «170!» Kakor kamen. Cilindri drhté. Palice so kakor peroti. Prodajte brž, brži!

Večer. Mali rentnik Doubeaux se bridko joče, vtaknil je nos v telovnik iz velblodove dlake — treba bo pustiti smetano, piti kar mleko. A on ljubi najbolj na svetu, bolj nego Belgijo, bolj nego hčerko Aneto, bolj nego telovnik iz velblodove dlake — svojo kavo s smetano.

Van den Mer-oče pa cedi sline in gladi — ne bedra Jeanne, saj je danes torek — temveč kup papirja. Zdaj je na varnem za vselej. Živo srebro ga ne bo pustilo na cedilu. Lahko bo živel tudi sto let — saj je na svetu Vichy, zdravilno blato in elektrika.

In živo srebro res ne pušča na cedilu. Ničle dohodkov se spiljejo kakor žemlje pri branjevki, ki je prevrnila košaro. Haččak je skoro New York. Na griču je ravnateljova vila. Zemljo za vrt so pripeljali od daleč, — izbrane vrtnice «rose de France» so za-dišale po burgundcu. Ceste. Avtomobili. Kosi za povabljené. Časnikarji. Statistika. Vagoni lete. Bolnica natlačena. V naglici pokopavajo. V Bruxelles pa letijo brojavi: «nakazali... na vaš račun... dva milijona.»

Jegorič kašlja. Dela do kolena v vodi. Kaj je novega? Nekoč je spustil na tla svetiljko. Globa. Nekoč — y pijanosti — je prižgal cigareto. Tudi to se je srečno izteklo. Nekoč pa se je sprl s pred-delavcem Vasiljevim. Vasiljev ga je hotel ubiti, a je bil usmiljen in mu samo prijazno izbil zob. Predzadnji še — drugi so izpadli sami. Kaj zato, tudi brez zob se živil. Le dolgočas je hudo. Barake, prepir, pot, uši, težko spanje.

Edino, kar ima, je Andruška. Pogumen dečko. Prej je vozil zgoraj samokolnico, zdaj se spušča v rov. Plavolas je, vesel. Včeraj je dobil plačo — kupil je klobaso in jo dal očetu. To je veselje.

Ali pa pove kaj takega, da prične trhlo srce skakati in lajati kakor ščene. Na primer: Nekoč, hudiča, že posvetimo tem Francozom!

Andruška je res veselje.

Izpadel je. Jegorič je to vedel, a se je prestrašil. Ponoči pa je imel prvič v življenju čudne sanje: sedi tam Francoz, na glavi ima namesto kučme kar cel stroj, kakor kak bet, je raka, rak pa je velik kakor jagnje, on pogoltne celega. Škarje mu štrle kar iz trebuha, nekoga so zgrabile — a on ne ve koga. Zbudili so ga na delo.

Zgrabile so njega, Andruško, sinčka, edini up! Prišli so iz rova, njega ni. Zaman so preiskali vse kote. Rov so zapečatili — to je po postavi. Dva dni pozneje so ga sicer zopet odprli — podkupili so nadzornika. Šele pozneje so našli Andruško z razbito glavo: pal je. Jegorič je šel zjutraj s svetiljko gledat v rov. Francoz ga je pojedel: veliki, z betom in škarjami. O, kako bi ga zgrabil, pobil, vrgel dol med žveplo, smrt in ogabnost!

Pisarna mr. Van den Mera. Jutranja pošta. Zbor delničarjev? Ni strašen — saj ima sam dve tretjini delnic. Poročila iz Halčaka. Nakazilo, ničle. Zdaj pa kultura. Boj klerikalizmu. Svoboda prepričanja nad vse. Posvetna šola. Pomagal bo naprednemu ministru, socialiste pa povabi na prosvetno prireditev. Utrudil se je. K draguljarju. Nekaj prikladnega... Zaponka v modernem slogu — briljantna kača v liliji. Jeanni za sinočnji večer. Ona je sedaj na višku — spočetka plašna deklica, potem tigrica, naposled pa skrbno: «no, oddahni se» in kava, curařao in še več — z eau de colognom ga drgne, da se odpočije vse telo. Obed. Koncert. Van den Merovo srce sladko bije med napudranimi rameni in fraki v taktu z otožnim Chopinom — bil je mlad, zdaj pa starost, žena je umrla, jesen življenja, — in odgovarja viharnemu Wagnerju — še bomo živeli, Jeanna ima nožico, to je divota. Venec dneva pa je večerja. Miza je oltar z darovi vseh deželâ. Atlantske ostrige. Astrahanske ikre. Burgundec. Pomaranče z Jafe. Cejlonske banane. Javanska kava. Španski kseres. Mr. Van den Mer ne je, marveč moli — sprejema darove zemlje, kuharsko umetnost, promet, kulturo. Potem — v snežne rjuhe. To je zadnji trenutek

— ničle, dobiček, vedno naraščajo. Srečni Van den Mer plava v hladnem živem srebru.

Jegorič je dolgo beračil v bolnici — nima moči, prsi ga bole, ves je sključen. Dali so mu steklenico mazila. Jegorič pa je naredil požirek in postal vesel. Izpil je ves eter. Odkriti se mora, pretežko mu je na srcu. Šel je k vdovi Arini.

— Koga češ? Čisto za nič sem — bolna ležim. — Saj nisem prišel zato! Zavoljo Andrjuške. Francoz pa ima škarje. V svetem pismu stoji — pride sovražnik človeštva, da uniči človeški rod. Zato je razkopal zemljo. Komu je treba živega srebra? Saj to ni premog ali pa železo. Zlato izloča z njim. To pa že vemo, kdo rabi zlato. Pojedel je Andrjuško. Pride čas in je že blizu. Moli, Arina, da ne zaspiš. Jaz ga bom, gada žveplenega! Bog pomagaj!

Stekel je ven. Padel je na mrtvo zemljo.

Del drugi.

Nekje je vojna, v Halčaku pa so rovi in žveplo. Rudarji so v vojski. Na delo so prišli Kitajci. Jegorič je ves zmeden. Francoz spušča pline, ubija ljudi, hoče ugonobiti krščanski svet. Jegorič je pripravljen na zadnjo uro. Pije eter in bencin, dela. Večno — podnevi in ponoči — vidi rudnik, spodaj pod zemljo pa drugega Andrjuško. Na vasi oznanja:

— Pripravite se, da ne bo vseh požrl Francoz! Ženske poslušajo, tulijo, se pripravljajo.

Nekje je vojna, pajčevina jarkov. Debelijo se žepi dobavljalcev. Za pedenj zemlje umirajo desetisoči Petrov, Peterov in Pierov. Vojna. Halčak pa pijančuje, razgraja, koplje živo srebro, pričakuje.

Nekje je vojna. Nekje je Halčak. Tukaj pa diši po mandarinah, parfumu, bencinu Fordov. Monte Carlo. Bivališče monakovskega princa, ruskih knezov, vohunov, aristokratskih vlačug in Van den Mera. Kaj hoče? V Bruselju je vojna. Tudi tu ne bi bilo slabo — palme, morje, kazina, languste — toda ... Veliko je neprijetnosti. Nemci so zavzeli tovarno orožja in časopis, zamorce lové in ženó v vojno — ti sedaj ne kupujejo malikov. Namesto Angležin je v slikarski šoli vojni štab itd. Treba bi bilo postati vojni dobavitelj, toda Van den Mer se počuti slabo: podagra, slaba prebava. Jeanna je odšla s kubanskim veleposestnikom. Njeno mesto — bolj natančno rečeno, njen čas — sredi in sobota — ni zaseden. Emil je ostal v Bruslju. Pomaga Nemcem izvažati premog in — kot patriot — pričakuje povratek Alberta na belcu. Franca so poklicali k

vojakom, a se je izmazal s pomočjo bistrumne kombinacije čekov, latinskih boleznin in ognjevitih izjav v časopisih — «mi zmagamo». Namesto v Ypres se je rajši odpeljal v osvojeni Togo, da prične kupčijo z zamorci in izdeluje gumi. Oče je sam in mrk. Edina tolažba je Mercure. Inženjer poroča: «Vse v redu. Kitajci naročeni. Delo poceni. Velika naročila za Ural. Pošiljam 320.000.» Poštne vreče leté okrog Norveške, da se rešijo zvitih podmornic. Živo srebro teče. Van den Mer še lahko živi med oleandri vile «La Murette», je marinirane prsi kitajskih rac, včasih, če je lepo vreme in ne nagaja zdravje, poljubljuje tudi prsi mle. Cureille, znane v Nici, in igra v kazini, dasi samo «črno in rdeče». (Velike igre si ne upa — kje so časi!) Bog in neznani Halčak ga ne zapustita.

Vojna se nadaljuje. Štabna poročila, invalidi, izvoz. Nenadoma zadoni na severu (60°) prva slabotna salva: «Dovolj!» Delnice, fronte, cilindri, srca nalahno drhté.

V Halčaku je še mirno. Pripeljal se je boljševik, mornar, lepo je govoril in sam je vesel, zastaven. Nihče ni razumel. Napili so se vsi. Samo Jegorič je vpil: — Zdaj je konec, pes šarasti! Kristus je vstal!

V Monte Carlu je bolj nemirno. Vročina. Van den Mer pa ne mara vročine — je nadušljiv. Razen tega mu ta revolucija ni po godu. Delnice so se znižale za osem točk. Seveda se bo vse uneslo. Kakor pri nas leta 1830.

Republika na sebi ne moti. Socijalisti so tudi prijazni ljudje. A za sedaj je slabo. K mle. Cureille ne sme brez prstana ali vsaj klobuka. Vročina pa narašča. Pogledal je tlakomer — povsod je ljubil živo srebro, od ogledala pri mle. Cureille in do zdravil, dasi jih nikdar ni potreboval, vedno je bil previden — pogledal ga je in se blaženo nasmehnil: živo srebro se je stisnilo, kazalec je padel na malo besedico: «nevihta».

Nevihta je izbruhnila. Daleč. Na severu (60°). Bum! Topovi križarke streljajo na carsko palačo. Ljudje umirajo in vpijejo «mir». Eni kričé: Evropa, Rusija, Dardanele, ideali, obresti, lepota, restavracije, balet, država, curašao. Drugi pa kričé: mir vsemu svetu, bum, bum! Oni, ki branijo restavracije, državo, safes, Van den Mera, so vedno bolj slabi, njuhajo kokain, odlete proč, v morje! Nad vsemi pa je človek v čepici, nizki, čokati, z glavo kakor krogla. Smehlja se. Pesem vre: «Razrušimo ves stari svet...» Lonec vre in krop meče kroglo na površje.

A potem? Pesem še ni končana, nihče ne ve in noče vedeti. Le po njem — bum!

Zdaj Jegorič razume. Marca meseca so ubili stražnika — bedarija — bil je dober človek, rodbinski oče. Poleti so zažgali inženjerjevo vilo. Tudi ni prav. Seveda je inženjer njegov upravitelj, ampak pglavitni je Francoz sam. Jegorič kriči:

— Tovariši, pozor! Primate hudiča samega! Živega srebra hoče, ker to je naša kri.

Vsi razumejo: — Res je! Tako je! Proč z imperialisti! Vstaja Halčak, težek kakor kamen, omamljen po delu v rovih in po ženskah.

Radio-postaja. Sprejemalci poslušajo utripe žile človeštva. Grozna bedarija. Eiflev stolp vpije:

— Zavzeli smo prevoznikovo kočo. Nemci so izgubili štirideset tisoč, pod orožje so poklicani sedemnajstletni, vsi so navdušeni.

Votlo bobnenje. Nauen:

Francozi so vrženi iz prevoznikove kočice, sovražnik je izgubil dvanajst polkov, petdesetletni so poklicani pod orožje. Vojaki hrepené po bitki.

Škrtanje... Boljševiki pošiljajo v ruščini — «vsem, vsem vsem». Wilsonu, Clemančeauju, kralju Emanuelu, papežu, šleskim rudarjem, kaizerju, zamorcem, štokljam ob Nilu, egiptovski mumiji v Louresu in bodočemu človeku. Vsem:

— Car je padel... prožimo roko... mir vsemu svetu.

V uredništvu lista «Petit Niçois» se je razpočila bomba. Brzjav: «Eiflev stolp je sprejel...»

Urednik zahteva sode in mokro brisačo, ker je slaboten in katolik.

— Daleč je sicer, toda... Mati božja! Kaj neki misli policija — postreljati vse!»

Mladi stavec se blaženo smehlja in zloži ganjen šest navadnih črk v skrivnostno ime:

«S-o-v-i-e-t.»

Zložil je, čita, razločno sliši: Bum...»

A domisli se policije in molči.

Van den Mer ima slab dan. Nemci so zavzeli prevoznikovo hišico. Zdaj je še bolj daleč od Bruslja in Emila. Iz Rusije pa ni nič. Na promenadi je srečal mlle. Cureille. Ona je zdaj kakor marmor iz muzeja. Niti besede. Jasno — kje so dragulji? Denarja

pa ni. Obed ne diši — težki roastbeef tišči. Sklenil je igrati v kazini. Od začetka za malo denarja, potem vedno več. Razgraja. Saj trdijo, da so Van den Meri po materi španske krvi. Ni on Španec, junak in brezumnik? Krogla skače, zasmehuje in nosi propast. Stopil je ven poten, s težkim roastbeefom v želodcu in s kamnom na srcu. Izgubil je 140 tisoč. Zdaj je edino upanje — živo srebro. Solnce plaši oči po lestencih kazine.

Mlečnozobi paglavec, ki je dobil tam sto frankov, govori svojemu dekletu:

— Zdaj sva bogata, moja si, nocoj bova skupaj... Kupi vrtnico, odšteje bakreni drobiž in ji izroči cvetko svečano, kot da so to biseri. Prodajalka zavpije hripavo:

— Večerni listi... V Rusiji...

Saj niti ne ve — kaj je v Rusiji. Ve samo, da je to neka provinca, radi katere bodo gotovo kupili list. Raztreseni Van den Mer dá mehanično novce, vzame list.

Zamazal si je roke s časopisom. Skrbno briše z robcem. Vsede se na klop pod palmo, gleda krotke morske valove, mastne bele vile, paglavca, ki hiti poljubljat zagorelo dekle, gleda in bi rad še zelo živel.

— No, «Mercure» me bo rešil! Kmalu pride denar... Mirno odpre časopis. Nekoliko groznih besedi. Časopis zdrsne na pesek. Van den Mer je razumel. Urno — kakor hodijo v urad, da ne zamudé ure — gre poleg mirt in vrtnic v svojo dremajočo vilo.

Večer je nagel in blag. Oljke se blišče. Mirno morje je kakor posneto mleko. Pod tisoč zvezdâ na nebu cvetó zvezdne skupine aster po vrtovih. Po jugu diši in po mandeljnih. Glasno se igrajo otroci. Lakaj Jaques kadi pipo na klopi. Nenadoma počí strel. Pipa pade in se zakadi v travi. Van den Mer drhti ob veliki mizi z bilancami in slikami. Suje z rokama, kakor da išče rokav suknje in počasi zleze iz naslanjača na preprogo. Zraven leži list: Radio «vsem>vsem!» in črna igrača iz tovarne «Van den Mera in Sva.», Liège.

«Petit Niçois». «Še ena nedolžna žrtev zločinskih boljševikov.»

Venci — ministra umetnosti, sirot — nekoč jim je podaril veliko dobička pri kvartanju — ravnateljstva kazine. Nastavljenci pariške pisarne «Mercure de Russie» so poslali skromne georgine, ker pričakujejo, da bodo odpuščeni, a na traku stoji: «nepozabnemu ženiju rudnikov Halčak.»

Dol tretji.

Minula so še štiri leta in še kakšna hlačka je šestnajstkrat izpremenil gospodarje. Bili so beli, rdeči, zeleni kader in zopet beli in rdeči. Ostala sta samo rudnik in Jegoričeva brada. Sovražni satan in mučenik v kožuhi.

V Rusiji je strahota. Kristus je bil razpet sam in nekoliko ur. Tukaj pa je križano sto petdeset milijonov, leta in leta... Psejedo in mačke. Pravijo, da ne bo dežja še petnajst let. Tlakomer se počne znižati niti za milimeter. To je osveta za kralja živega srebra, Van den Merai

Zato se prenakne drugi kazalec. Palača v Kremlju. Bronasti lestenci. Raztrgane sukaje. Številke: Kratke besede. V dvorani obup. Takrat prične glava-krogla s smehljajem, kakor nekoč, dayno, nemara še pred vesoljnim potopom:

— Jasnó je... nujno... inozemski kapital.

Nibče ne nasprotuje... Seveda, treba je živeti, to je začasno, ne bozno se vdali. Ampak na dolgi mizi, z glavo na kupu aktov leži lepa, prazna in nežna Ta, ki se je rodila v oktobrski noči, igraje zmetala ven kralje in svetnike, razbijala kakor kogarce mesta in prepričanja, bila ranjena pri Prekopu¹, junaško stradala štiri leta. Ta, ki je hotela vse. Dvorana je njena krsta. Kremelj gonila, vsa RSFSR pokopališče.

Emil melanholično sesa šparglje. Postal je še bolj debel in idealen. Včasih, po kosilu, je navdahnjen naravnost mistično. Kupuje češke krome in mehikanske delnice. Čehji in Mehikanci so vsak dan bolj mirni in pametni. Ni izgube. Radi tega stoji zdaj na posetnici z vednim 17-19, avenue d'Art, še nova točka: vila Monkepos v Spa. «Echo de peuple» zopet pridiga strpnost in miren napredek. Angležinje rišejo cvetke. Zamoreci časte trebušaste malike. Švedi in Amerikanci hodijo pobožno v čredah v «Innocence». Z eno besedo: po nevihti je vedno lepo vreme. Samo «Mercure de Russie». Sicer — Rusije ni več. Niti konzulata, niti države. Samo iz navade jo tiskajo še na zemljevidih.

¹ Ampak krome in dolarji se tudi izpreminjajo v franke, franki pa v šparglje, kulturo, mir.

Toda Franc — čudak — trdi, da obstaja Rusija še zmerom. Pravkar se je povrnil iz Toga. Guni. Slonovina. On ljubi tako življenje z revolverjeva v motoru (španska kri). Rad bi prepričal brata:

¹ Zadnje Wranglove utrdbe na ozkezi medmorju, ki veže Krim s kopnem.

— Listi pišejo . . . ruske prismode je menda srečala pamet. Živo srebro je drago: 28 frankov za kilogram. Halčak pa je neizčrpen . . .

V Bruselj so prišli boljševiki. Res da so zločinci, ampak . . . Franc sklene poizkusiti. Zajtrk v «Grand-Hotelu». Ljudje kakor vsi drugi — oni v Togu so bili na videz bolj strašni. Saj imajo cele prijetne besede:

— Jamstva. Ugodnosti. Dvajset let. Halčak. Franc šteje. In v svečanem odmoru med sirom in hruško izjavlja:

— Velja. «Mercure de Russie» se obnovi. Vaša vlada z dolgim imenom podpiše pogodbo s tvrdko «Van den Mer S-va».

Emil vzdiguje obrvi — je začuden:

— Hočeš tja?

— Zakaj pa ne? Če sem bil v Togu . . .

Emil se vda. Ni nestrpen. Razen tega je prijetno dobivati iz divjaških dežel lepe ničle, kakor jih je dobival nekoč oče.

Franc se pripravlja. Štiri inženjerje vzame s sabo, enajst uradnikov in zamorca Usuja — za osebno stražo. Kupil je tri kožuhe, popotno lekarno, zaboj mila, hribe konzerv, kodak in debel dnevnik. Emil ga spremlja na kolodvor. Čudna reč — nihče ne razume, da je to zgodovinski dogodek, da se pelje — junak, Kolumb in Frančišek Ksaverij, v puščavo, kjer bivajo ljudožrci in sovjeti. Drugi gredo samo v Köln po sukno ali v Berlin zaradi zabave, Franc pa — tja.

— Ti si pravi sin Feliksa Van den Mera, pravi Emil.

Vlak gre. Emilu se zdi, da mu lije v žep zaželjeno živo srebro — 28 frankov za kilo.

Izredna seja sovjeta v Halčaku. Govornik iz mesta razlaga:

— Vlada delavcev in kmetov . . . pogodba . . . Gospodarska nujnost . . .

Vsi vedo: tak se spet začne vse od kraja.

— Kdo je proti? Naj vzdigne roko.

Nikogar. Vsi samo sklonijo glave in stisnejo zobe. Tiho je kakor v Kremlju. Samo Jegorič vpije:

— Izdajice! Ne pustim Francoza. Umrjem, a ne pustim!

Franc je prišel. Nabira delavce. Čez dva meseca bo vse v redu. Velike sesalke gonijo vodo iz rovov. Usu stoji pri vratih pisarne in ne pusti noter nikogar.

Rudarji ne vedo, kaj hočejo. Dela niso vajeni več, legar razsaja. Toda plačali bodo z moko. Gremo! Gremo! Celo stari Sizóv se vzdigne v vročici in pleza proti rudniku:

— Saj sem dober rudar! Daj kruha! No, daj!

Usu pa odpira bleščeče bele oči. Videl je zamorske junake, ranjene leve in še več — bele ljudi, vojno, Pariz. Ničemur več se ne čudi.

Jegorič se je odločil: žrtvoval se bo, a vendar rešil. Glava je sicer v ognju in telo boli, kakor da grmi voz po njem — legar je tu — a kaj zato. Osem let je pričakoval. Mimo gre Usu. Jegorič se je stresel. Zamorce ima s seboj! Težko bo! Jegorič se obotavlja. Toda zdajci se odkrije zemlja. Globoko doli zagleda Andruško, belo jagnje, ubiti otrok. Pojde!

Usuja je premogel spanec. Jegorič je prežal. Urno je skočil skozi okno. Ves je v vročici, ušivi kožuh, umazana brada je rdeča kakor cinober iz Halčaka. V roki stiska kamen. Franc pa sedi in piše. Majhen je, v sportni suknji — igračica, ne človek. Ravnateljstvu poroča, da je končal pregledovanje. Zdaj bo treba . . . Kaj bo treba — tega še ni napisal. Gleda razmršeno brado in je obstrmel, dasi je vajen voditi stotine mešetarjev na borzi, gospodične v «Innocence» in zamorce pri lovu na nosoroge. Ne pokliče Usuja in ne vprašuje. Sluti, da to ni tat, ki hoče konzerv, ne ropar in ne morilec, to je Halčak sam, težki dih krvave razkopane zemlje.

Ampak kaj bo? Jegorič je tudi obstrmel. Roka s kamenom se spusti navzdol. Je to tisti veliki Satan? Kje so škarje, železne noge? Majhen je in slaboten — skoro kakor Andruška. Oči se omočijo in iz trebuha se mu dviga soparno, močvirno sočutje. Stopi bliže, požgačka Francu lice z brado:

— Eh, tudi živo srebro ti ne pomaga! Lej, kako si mršav!
Žalosten in prevaran odide od Francoza v praznoto.

Franc se je zavedel, ko je Jegorič odšel. Oštel je Usuja. Čudne Jegoričeve besede ni razumel. Menda je bil pijan, ker so vsi lačni. Nenadoma je občutil srbečico pod levo prsno bradavico. Z ogabnostjo se je namrdnil in umil prsi z razkuževalnim milom. Nato je pisal dalje: « . . . pošljite še tri velike sesalke. Dva tedna kasneje bomo pričeli z delom.»

A delo se ni pričelo. Trinajst dni pozneje je Franc obležal. Ni pomagala ne lekarna, ne milo, ne prestani Togo. Leži in voha — žveplo. Toplomer ima pod pazduho. Živo srebro se vzpenja gori. Brada mu ščegeta lice . . . Srce, srce. Bode! Tla se razpočijo — neki starec ga vleče za nogo v luknjo. Konec.

Zdravnik pravi: Srce ni vzdržalo.

Štirje inženjerji, enajst uradnikov, zamorec Usu, lekarna in preostale konzerve potujejo v posebnem vagonu preko Rige — domov.

Emil čita nedeljski podlistek: «Zadnji znanstveni uspehi. Človek je lahko nesmrten. Stanice...» Sladko zeha. Žena rahlo igra Mendelssohna. Žena ima krasen posluš, čuvstvenost in najlepše prsi v Bruslju: dva Vezuva na vitkem stasu. Zdajle pojmeta — Emil že vidi modri pidžamo, ki jo vzburkava sladki potres. Nekdo potrka. Lakaj. Brzjav:

«Franc Van den Mer umrl za legarjem potujemo Bruxelles.»

Žena se je hotela zjokati — Emil je ni pustil. Ima preljubeče srce in bolne živce.

— Saj sem rekel, da Rusije ni. Halčak je sam legar. Kaj je na izgubi Franca in izgubi živega srebra? Prepričan sem, da se po Beneševem govoru dvignejo češke krone za deset točk. Franc je bil sanjač.

Žena je potolažena:

— Seveda. Zato pa ni sanjač naš mali Louis. On je naslednik tvrdke «Van den Mer S₂va».

Emil se je pretegnil:

— O tem ni treba več govoriti. Sicer...

Mislil je — sicer se prično jokavi spomini — otroška leta, slovo na kolodvoru, njegova potovanja in slično. Potem pa bo res nerodno pričeti najpoglaviteje, to je modro pidžamo.

Šla sta in na zakonski postelji sredi modre svile, puha blazin je prevleklo lahko smrčanje črno halčaško luknjo.

V Halčaku se je ustvarjala sredi vzdihovanja, šepetanja, molitve — čudna pravljica. Bil je starec, ki se ni vdal in je umrl kot mučenik. Ljudje so umirali. Utrujeni preobjedeni legar je brez slasti zevaje pobiral zadnje žrtve. Zato pa je nastajala povest o svetem Jegoriču. Ni bilo starega meniha, ki bi jo zapisal z gosjim peresom in cinobrastimi začetnicami na trdne usnjene pole. Ni bilo pesnika, niti časnikarji niso vedeli za čudežno izmišljotino. A pravljica je šla, prepojila slamnate strehe, rdečo zemljo pod snegom, ovčje kožuhe in celo zrak, da bi pozneje novi ljudje s krvavimi curki prebudili Umrlo, da bi spet ob novem potresu zlezal Emil ali Louis na mehko preprogo svoje sobe.

V Halčaku pa ni ničesar. Praznota. Krog je zaključen. Pomlad. Žalostna trava. Ni ptice ne ovce. Konec je podoben začetku.

Jernej Jereb / Suženj demona

Prišel je konec šolskega leta. Ko so delili izpričevala, se je ustavilo profesorjevo oko na meni. — «Čudil sem se,» je zganil moje izpričevalo. «Nemščina! In v prvi vrsti še nekaj drugega. Pazite!» — Mrzlo me je izpreletelo po hrbtu in skozi mozeg. Trepetaje sem razgrnil list. Leto je bilo izgubljeno!

Hladne kaplje znoja sem čutil na čelu. Usoda se je neusmiljeno poigrala z menoj. Komaj sem čakal, da končam in grem, pa sem obsojen še na eno leto tega življenja.

Ravnatelj me je gledal z bistrimi, filozofskimi očmi, ko sem ga vprašal skoraj očitajoče:

«Kako se je to zgodilo?»

Nasmehnil se je izpod navzdol visečih brk in je dejal mirno, skoraj očetovsko:

«Moj dragi, vi mislite, da se vam je zgodila krivica. Morda bi vam bili izpregledali, če bi ne vedeli od vaše gospodinje, da se bavite z raznimi, dijakom nedovoljenimi stvarmi. Zato gospodje niso hoteli imeti usmiljenja. Da, da,» je dostavil, «ljubice in pesmi...»

Dolžili so me tudi pamfletov na profesorje, ki jih nikoli nisem spisal. Vendar se radi tega nisem zagovarjal.

«Prihodnje leto imate priliko, da se poboljšate.»

«Učil se bom privatno.»

«Tako?» se je začudil ravnatelj. «Dobro. Ali vaš oče naj pride.»

Ta je prišel in je slišal: «Ljubice, ljubice, ljubice!» Bil je silno ubog in potr. Gledal me je s tako vdanimi in žalostnimi očmi, da bi se bil razjckal pred njim.

Gospa Fani je sprva pobledela, koj nato pa se je uravnovesila. Nekaj drugega je šlo skozi njo in njena beseda ni mogla molčati.

«Eno leto dalje boste pri meni.»

Mojemu očetu pa je dejala: «Tega je kriva Tončka.» Moj ubogi oče je verjel. Prepričala ga je, da se je trudila zame. Omenila je, da ne ve, kam bi šla čez počitnice, da bi si ohladila živce.

Tedaj je dejal oče: «Pridite k nam; v hribe.»

Zakričal bi bil, a sem moral molčati, ko je oče povabil priležnico svojega sina v hišo. Saj sò še modri profesorji obsodili čisto ljubezen in dovolili leto uživanja nji, ki je bila kriva mojega padca. Greh je samo tisto, kar je očito, vse ostalo je dovoljeno. Človeško življenje je sestavljeno iz atomov ironije. Vse naše sodbe so krivične. Zadnjih vzrokov človeško oko nikoli ne razkrije.

Ko sem povedal Tončki, kaj se je zgodilo, je pomislila, nato se je nasmehnila:

«Lepo je to! Ne bom hodila v šolo in skupaj bova od jutra do večera.»

Edina, ki sem našel tisti hip duševno oporo v nji.

*

Tisto poletje ni bilo dežja, trava je bila zelo visoka, gozdno drevje ni pripuščalo niti žarka skozi gosto listje. Bil sem sam zase, ležal sem na gozdnem mahu in strmel v veje dreves, ki so se križale in prepletale kot moje misli.

Le k sosedu sem šel. Franckino oko me je gledalo to pot neznanško lepo in otožno. Ko je nastal večer in ni bilo luči v sobi, sem jo objel okrog pasu. Ni se branila. V minuti, ko sva bila najbolj sama, mi je povedala, da jo snubi dober in premožen fant. Le eno je vznemirjalo njeno vest. Imel je razmerje z vaško izprijenko, otroka so prisodili njemu. Radi tega je bila misel nanj težka, njeno srce se je upiralo...

Uboga Francka je mislila, da sem jaz nedolžen. Bilo me je sram pred njeno čistostjo. V tistem hipu bi jo iz spoštovanja do nje ne bil poljubil. Moje ustnice so se dotikale strahot...

«Kaj mi svetuješ?» me je vprašala vdano, kot da sem jaz edini njen svetovalec, njen brat, njen oče. V njenem vprašanju so ležali vsi moji pogledi, vse moje lepe besede do nje, vsi davno izzveneli smehi. Zvenelo je vprašanje, če jo ljubim, če sme upati...

Moje srce je bilo razdrobljeno, dejal sem ji: «Stori, Francka, kakor veš. Če je dober, boš morda srečna z njim.»

V mojem odgovoru pa je ležalo zanjo vse nekaj globljega. Kakor da ne more verjeti, me je gledala za hip in dejala počasi:

«Težko mi je, ker ne vem...»

V njenem srcu je odločilo dejstvo, da me je obiskala Tončka. Očitanja staršev so jo bila spodila, hrepenenje po meni jo je pri-gnalo. Bila je naivna; svojemu očetu nisem mogel natveziti laži, preveč bistro je gledal.

«Glej, da odide; gospodinja je dejala, da je slabo dekle.»

«Ker je ljubosumna.» Ta beseda mi je ušla.

Moj oče jo je ujel in ni dejal ničesar. Tončka se je odpeljala, zdolgočasena nad enim samim dnevom, ki nama ni dal niti minute samote.

Takrat sta se videli Francka in Tončka mimogrede. Franckine oči so gledale težko in se niso mogle dvigniti do mene.

Ko sem jo dobil plakajočo na vrtu, sem stopil k nji, položil sem roko krog njenega pasu in del svojo glavo k njeni. Ona se je izmaknila mojemu objemu.

«Kaj ti je, Francka?»

«Odločila sem se. Vzamez ga.»

«Saj boš srečna.»

«Ti to govoriš, ker ljubiš, kogar tvoje srce hoče.»

Tisti trenutek sem razumel tragiko ženske. Bolelo me je. Ona me je gledala nepreotano z velikimi očmi, kot da mi očita...

Ko je prišla gospa Fani, jo je oče narzlo sprejel. Poparjena je obstala in ni vedela, kaj naj stori. Po tretji besedi je razpudila vso sumnjo, oče je veseleje pogledal; tedaj je sedla. Tako je ostala.

Bila je vesela, prikupila se je ljudem, o meni je govorila mnogo. V pisanih barvah me je opisala, te barve pa so v žarometu kmečkih duš padale neme.

«Vidite,» mi je dejala nekoč. «Francko bi morali ljubiti, ona je dobro deklica.»

Jaz nisem dejal ničesar. Bil sem vesel, da je vpricho očeta njen vpliv pobledel. Rogal sem se ji v duši. To je občutila, zato je postajala ravnodušnejša od dne do dne. Nekega jutra naz je zapustila.

«Pridite!» me je gledala v oči.

Jaz nisem dejal ničesar in nisem prišel.

*

Ko so minile počitnice, sem občutil grenko zavest, kakor da nimam tal pod nogami. Kdo mi verjame, da bo kaj iz mene?

Radi tega nisem mogel biti doma; trpeja je družina, sramota je izšla na vseh in posebej ljudi. Moral sem iti v mesto in nadaljevati staro življenje.

Globoko sem bil ponižan. Imel sem trdno voljo, da premagam vse. Vendar se nisem učil. Užival sem leto svobode, ki je ostala kot zlata luč v mojem spominu.

Hodil sem v naravo in sanjal. Včasih me je dobila ob Soči jutranja zarja samega, ko sem počlušal slap ptičjih glasov.

Vse, kar se je godilo z mano, sem prejemal z nasmehom. Tu pa tam se je ukresala iskra v mojih očeh. Moj obraz se je zresnil; kot da bi mi stopil ves zadrževani strup hkratu v glavo, sem stisnil pest. Kadar me je gospa Fani videla takega, je odšla. Tistega večera, ko sem jo udaril, ni mogla pozabiti.

«Tiba voda sta.»

Bil sem. Sam sebe sem se bal. Igral sem bližajoče se izbruhe. Lagati pa nisem mogel. Zvezde so odsevale mojo pot, listje je ponavljalo moje besede. Skoro nikoli ni bila zabrisana pot za menoj in za Tončko.

O počitnicah se je bila Tončka izpremenila. Zdelo se mi je, da je otožnejša in da se me je naveličala. Hodila sva ure in ure in sva bila tiho. Saj nisva vedela, kaj je temu vzrok.

Postal sem bolešno ljubosumen nanjo. Sanjala je o veselicah, lepih oblekah, avtomobilih in bogastvu. To me je bolelo, ker sem vedel, da lepo telo vselej trenutno doseže, kar poželi. In res mi je dejala:

«Ali si bil že kdaj tam gori?»

«Kje?»

«Pri tistih ženskah... saj veš.»

To me je vprašala s takim ravnodušjem, da sem ostrmel. Niti rdečica je ni oblila.

«Ne,» sem utajil. «Čemu vprašuješ?»

«Tako. Lepo življenje morajo živeti.»

«Tončka!»

To sem dejal in nič več. Iskal sem besed in nisem jih mogel najti. Ali so bile svilene obleke in svetle kočije, ali je bila poštenost za to besedo, ki je pljunila v najino srce?

Spoznala je, da se ji je zareklo. In da bi se opravičila, je dejala: «Čemu imajo eni vsega, drugi pa nič? Jaz bi rada živela sijajno... Ali je to greh?»

Gledal sem jo. Moje srce je trepetalo. Še vedno me je zrla lepo, nedolžno, celo čudila se je, da sem se zavzel.

«Kaj misliš?» je vprašala.

«Mislim, da govoriš strašno neumno. Poglej... če bi jaz imel vsega, oblekel bi te v lepo obleko in peljala bi se v divji naglici, da bi žarelo mimo naju...»

«Kako si moj!» se je nagnila k meni.

«Ker pa tega ni, morava gaziti blato. Če nočeš biti Hanca, ne moreš biti moja.»

Bila je tiho. Tiho sem bil tudi jaz. Zdelo se mi je, da se bo v razdalji tihe muke razcepila cesta in bova šla vsak svojo pot.

Moja slutnja se je uresničila. Tončka je izostajala; včasih je po več dni ni bilo. Mukepčni so bili večeri, ko sem hodil ob vlažnem jesenskem vremenu samotno pot v polje mimo murv, kot mimo procesije ljudi z ogromnimi glavami. Hodil sem tja in sem, tisoč misli sem zamislil in zavrgel... Ni je bilo. Vsak tuj človek

me je oplašil, slednja senca je vzbudila trepetanje v meni. Tako sem čakal ure in ure ...

Truden in premočen sem se vračal domov. Ko je prišla, sem ji s prvim pogledom vse odpustil. Nisem ji razodel misli, da sem ljubosumen nanjo, da me morda vara, ker sem se bal, da se osmešim pred njo. Ljubil sem jo blazno; bila mi je edina duševna opora, moral sem jo imeti.

Misli, da me vara, se je poglobila, ko sem jo srečal na cesti s pismono, ki ga ni hotela pokazati in si ga tudi iztrgati ni pustila. Ta navidezno malenkostni dogodek me je pretresel do dna. Ležé na postelji sem razmišljal, da ni niti ene bilke več, ki bi me držala kvišku. Dvom o ženoki zvestobi in prepričanje o njeni nestalnosti me je razjedala.

Tiste dni je Francka obhajala ženitovanje, jaz sem bil njen drug. Sedel sem na njeni desnici, na leviči je sedel ženin.

Ženitovanje ni bilo veselo, trajalo je od jutra do polnoči. Včasih je zarvenel smeh med nami. Smejal sem se jaz, smejala se je tudi nevesta. Vendar se je nekaj neznano čudnega pletlo med nama. Preden je šla v cerkev, se je ogibala mojih pogledov in komaj da me je pozdravila. Po poroki me je gledala ravno-dušno, le njeni pogledi so zeznano dolgo viseli na meni. Proti večeru, ko je vino razplamtelo kri, ni mogla zakrivati svojega arca.

Zrla me je neprestano, govorila je z menoj. Včasih je družba naenkrat potihnila, slišal se je samo najin glas, da sva se prestrašila samega sebe. Ženin je opazil, da preveč govoriva, Francka ni opazila. V meni se je dvignilo nekaj iz napuha in stopilo v glavo; postal sem razigran. Cigareto, ki sem jo ponudil jaz, je kadila. Kadar sem dvignil kozarec, je pila. Kadar sem se zasmejal, se je zasmejala. Vendar je v dnu mojega smeha ležala uganka. Vzdihnil sem, kot da leži gora na meni. Vzdihnila je tudi ona.

Ko so se redki svatje za hip odetranili, me je pogledala s toliko žalostjo, da sem se zdrznil.

«Kaj ti je, Francka?»

«Nič,» je dejala. «Smiliš se mi.»

«Čemu?» sem se zavzel. Zakaj, če bi bila ona mene vprašala, kaj mi je, bi bil odgovoril isto: «Smiliš se mi.»

Ona pa je zadrževala jok v svojem glasu. «Ne morem ti povedati. Slišala sem nekaj, a ne verjamem.»

Bala se je razdreti lepo sliko, ki jo je nosila o meni. V očeh, ki so zrlé name, je bilo toliko čiste ljubezni, da se je porodilo v

najbolj zakrknjenem delu mojega razbitega srca kesanje. Tisti hip sem jo pozelel.

Zapazila je cigaretin pepel na moji obleki. Skrbno ga je očistila, nato je njena roka nehote obstala na mojem laktu, njeno oko pa me je merilo v dno. Bila je kot pijana, zamamljena za trenutek. Solze so ji stopile v oči in ji spolzele po licu. Tedaj se je zavedela, dvignila se in šla skozi vrata... Ostal sem sam. Gledal sem strmo, kot gre moj pogled skozi steno in se lovi sam s seboj.

Vesel sem bil konca tistega dne in le predolgo smo se poslavljali. Njena roka je obstala v moji nenavadno dolgo. Nato se je obrnila proč, da bi zakrila solzo. Bila sva ločena za vselej...

Ta tragika me je pretresla v dno duše. Bežal sem domov. Oblečen sem se vrgel na posteljo, tedaj se je zgodilo nekaj nepričakovanega z menoj. V krčevitih sunkih se mi je pričelo potresati telo. Pričel sem jokati, da se je trgalo iz mene. Bil je prvi resnični plač v mojem življenju. Jokal sem silno, divje, neutešeno, da so tekle solze, močile obleko in blazine. Jokal sem eno uro... dve uri... kot da so se neskončni studenci žalosti odprli. Ali so bile moje duševne moči zlomljene, ali so bridkosti vseh dušnih pretresljajev prikipele do vrha in se razlile. Teža joka nisem mogel ustaviti, šel je kakor plaz... Proti jutru sem se umiril in zaspal; spal sem dolgo, dolgo...

*

Ko sem se vrnil v mesto, sem srečal Tončko. Bila je resna, zamišljena, skesana. Ko me je zagledala, je pričela jokati.

Čudno me je presunilo. Pobožal sem jo po solznem licu in ji dejal: «Povej mi, kaj ti je?»

«Ne morem,» je odgovorila. Pogledala me je v oči in je videla za vsak greh že vnaprej odpuščanje.

Z jecljajočimi besedami mi je povedala vse. Zgodba ni niti poučna, niti kratkočasna, tudi novega ni nič na nji.

Tončkin oče je imel prijatelja, ta je bil odvetnik, star pohoten starec, ki je ljubil otroke. Kadar je videl Tončko, jo je pobožal po licu in ji dal bonbonov. To je bilo takrat, ko je bila še majhna. Ko je njeno telo zaokrožilo svoje oblike, je prihajal v hišo gosteje, njegov pogled jo je iskal. Nekoč sta ostala sama v sobi, poljubil jo je in povabil na dom. Sila, ki jo ženska sama ne razume, jo je gnala, šla je. Sprejel jo je prijazno, vrata je zaklenil. Ponudil ji je piškotov in likerja, albume z golimi akti, nazadnje jo je prijel in jo nesel na posteljo... Krik je presunil zid, ob kateri je stala postelja; v sosednem stanovanju so pričeli razbijati na steno.

Starec je bil premagan. Ozmerjal jo je z otrokom in zaloputnil vrata za njo. V boju je izgubila zlato zapestnico, ni šla ponjo.

Ta zgodba me je razočarala. Te strani življenja nisem poznal. Njena odkritosrčnost mi je bila prijetna, vznemirjala me je njena dvorezna žalost. Kaj če njena potrtoost izvira iz izgube zlate zapestnice?

Moja ljubezen je prvič dobila potezo samoljubja. Bal sem se, da bi je kdo ne vzel pred menoj. Ta misel mi je sedla v dušo in se me je držala kakor klop. Kakor je bila nevredna, se je nisem mogel otresti ne ubežati pred njo.

Tončka je bila ta dan vdana, dobra, mehka kakor vosek. Oklešnila se me je, kakor da me noče izpustiti več iz rok. Šla sva na polje in stopila med njivami na ozko, samotno trato.

Mrzla in temna februarska noč je bila, le stežka sva razločevala posamezne obrise predmetov v bližini, nad mestom in nad obzorjem. Vsepovsod je ležala tihota, v oddaljeni hiši na polju je lajal pes, luč je blodila okoli nje. Čudna tajinstvenost je bila razlita čez pokrajino; v ozračju sta ležali težka misel in žalost.

Sredi te mračne okolice pozabljenih duš sva pogrnila pelerino in sedla nanjo. Nekaj časa sva bila tiho, nato sva dahnila v poljubu prvo besedo. Duša ni mogla izraziti v besedi; ne ona za prošnjo ne jaz za odpuščanje; vse sva izlila v dotikljaj najinih teles in sva se razumela do dna.

Tončka se je omamila; čudna omotica ji je planila v glavo, zdelo se je, da se podirajo tla pod njo in da plava v prostranstvu... Legla je in zaprla oči. V težki sapi je dvigala prsi kot da trpi. Iz njih se je dvigalo pritajeno stokanje.

Mojih dotikljajev se je zavedala le napol. Z roko sem dožnaval oblike njenega telesa. Na moje zadnje vprašanje je samo dahnila kot v sanjah: «Da»... x

Ko pa sem zagledal nasproti mojemu obrazu njen obraz, ki je bil mil, otroški, kot v omotičnih sanjah blodječ, se mi je zasmilila. Zdela se mi je silno lepa, žal mi je je bilo. Obtožil sem svojo živalstvo in sedel poleg nje.

V tem se je predramila in široko odprla oči. Kakor divja je planila kvišku in zakričala kot otrok, ki se preplaši iz strašnih sanj.

«Mama, moja mama!» je šlo presunljivo skozi noč. «Kaj si mi storil? Kaj si mi storil?» x

Od groze, ki jo je vzbudil ta žalostni, nečloveški klic, so mi stopile solze v oči. Kakor da kdo za svojim lastnim življenjem joče.

«Glej, glej konja... Brani me!»

Njen glas se je stopnjeval v grozo, ki je bila neznanska, višja kot črno nebo tistega večera. Kazala je na rob polja, na breg Soče, ki se je le nejasno razločeval. Objela sva se, kot da se oba bojiva, da naju ne pogazi kaj strašnega, nevidnega v tej pokrajini.

«Saj nič ni!» sem dejal v joku... «Saj nič ni!» Buljil sem v temo. Zagledal sem ogromnega črnega konja, ki je bežal v velikih skokih čez rob polja, kot da ga neznana sila bruha do obzorja in meče v globino.

«Brani me! Brani me!»

Držala sva se sklenjena kot dva otroka in trepetala sredi noči; niti besedice nisva izgovorila več, tako silen je bil ta vtis.

Črni konj se je vdrl v tla, od nekje je v isti smeri zalajal pes. Trepetaje sva vstala s tal in bežala domov...

*

Ko sem ostal sam na cesti, je šla procesija silnih vtisov mimo mene. Vsi dogodki iz dni muke, vsa spoznanja grdobije. In vendar sem se čutil očiščenega po svojem joku, očiščenega tudi, ker se moja slà ni dotaknila dekleškega telesa...

Zavest zmagoslavja je šla z menoj, kakor tisti večer, ko se je prvič razgrnila v svoji lepoti pred mojimi očmi. Nisem se je dotaknil... Veliki duševni vtisi so me kovali in zgnetli v novega človeka.

Prijetno je človeku, ko se naenkrat sredi polnoči zavé, da je postal drug človek, kako čudno razpró ljudje, navajeni prejšnjega človeka, svoje oči. Kakor da je eno življenje dovršeno in to je umrlo in z njim vse in vsi, ki so ga spremljali, in začenja drugo.

Trepetal sem ob mislih na čistost, dekline in ljubezen, ta večer sem se smejal. Čemu sem klečal v blatu? Čemu sem prosil za pravo, ko pa je po naravi dana?

Kaj poreče gospa Fani? Zblaznela bo...

Prvič je bilo, da se nisem plašen vračal domov.

V kuhinji me je čakala luč. Ko sem jo vzela, da pojdem v posteljo, se je prikazala gospa Fani pri vratih. Položila je prst na usta.

«Tiho! Na vaši postelji spi moj sorodnik. Dejala sem, da boste spali na divanu.»

Razumel sem vse. Stisnilo me je v prsni.

«Nocoj ne! Ravno nocoj ne!»

Pogledala me je pozorno. Njen obraz se je izpremenil. «Saj niste pili.»

«Ne!» sem dejal, «toda nočem!»

«Ne bom vas pojedla,» je dejala trpko, zaničljivo. «Vašemu dekletu ostane dovolj.»

Kakor da je pljunila vame. Zazdelo se mi je, da sem zašel v tujo hišo, med tuje obraze, s katerimi nimam opraviti nič več; stopil sem do vrat, da popravim pomoto.

Gospa Fani je spoznala moj namen, ko še prvi korak ni bil storjen. Vzela je ključ in ga je skrila v nedrije. Računala je, da me bo premagala s svojim mesom, če bom stikal za ključem...

Pobledel sem. Zrl sem ji v oči, kakor gledajo krotilci kač. Ona me je merila od glave do nog.

Nato se je premaknila. Pelerino mi je vzela z ramen. Bila je blatna. Gospa se je pričela tresti, njene oči so dobile blesk risa. Z zateglim, zaničljivim glasom je ponovila dvakrat:

«Zdaj razumem! Zdaj razumem!»

Gledal sem drzno. Iz nje je bruhalo in padalo na mojo dušo. Psovke in žalitve, vse, kar je meni najsvetejšega, je padlo v blato njene besede, ki so se izpremenile v krik.

Objela me je groza. V razbeljeno dušo je udarjalo kakor strela. Prikipelo je do vrha.

Vse žile, vsi živci v meni so se napeli: «Tiho!» Pritajeno, a z vso sugestivno silo, sem izgovoril to besedo.

Ona pa je hotela izkričati mojo in svojo preteklost polnočni tihoti, izpovedati svojo dušo, in se ubiti. Jaz pa sem hotel živeti. Gorel sem, kipel kot polna čaša, planilo mi je v možgane, da sem občutil, kot da se je moje telo dvignilo in pada v neznansko brezno...

Naenkrat je njen glas utihnil. Ko sem se napol zavedel, sem videl, da so se moji prsti zagreblili v njen vrat in zadržujejo besede, da ne vró iz grla. Slišal sem grgranje, videl sem bele pene na ustnah, telo se je zvijalo in stresalo.

Zavedel sem se polagoma. Izpustil sem jo v grozi nad samim seboj. Njen spačeni obraz je omahnil, zdrknila je na tla. Še je živela, bila pa je strašna.

Polodprte oči so begale. Dal sem ji vode, položil sem jo na skrinjo.

Šele takrat sem se zavedel do dna. Postal sem skoraj morilec ženske. Kaj bi bil storil, če bi bilo to telo mrtvo ležalo pred menoj? Posluhnil sem, če ni mikogar, ki je slišal in zdaj prihaja. Vse je bilo tiho. Le težka sapa gospé je rezala tišino.

Malo da nisem planil k nji in jo prisil odpuščanja. Zadržalo me je sovraštvo, ki je bilo večje kot poprej. Sovražil sem jo radi tega, ker me je zavedla na stezo morilcev.

Ogrnil sem pelerino, prekrižal roke in stopil k steni. Mračno sem gledal na kepo, ki je trepetala v groznici. Njene oči so se zvijale v onemoglosti kot oči živali, ki slutijo smrt.

Bila je zlomljena. Demon je ležal pred menoj, suženj je bil prost. Strah pred smrtjo ji je zlomil vse sile. Prvič sem občutil, da sem gospodar nad samim seboj vpricho tega bitja...

Ob tem občutku sem v trenutku zrastel sam v sebi in občutil zemljo pod nogami. Počasi, s prezirom sem obrnil pogled od njenih prosečih oči in stopil v kuhinjo.

Odprl sem vrata na verando. Potreboval sem zraka. Hotelo se mi je luči. Zadihal sem in razprostrl roke... Mesec je bil vzšel in predrl oblake, medla svetloba se je razlivala čez vrtove, cedre in palme so trepetale v nji.

«Tončka!» Ne vem, če sem mislil nanjo, ko sem izgovoril njeno ime, ali na eno tisočih, ki sem jo želel, da me pelje iz sence v svetlobo. Nagnil sem se čez ograjo verande. Moje roke niso dosegle žarkov.

Vrgel sem pelerino na cesto, roke so se oprijele stebra in trte, splezal sem na tla. V tistem hipu so se odprla vrata verande. Bled obraz se je prikazal v njih. Nisem razumel besed, ki so šle za menoj. Prezrl sem mahljaje roke.

Človek, ki bi bil kmalu postal morilec, se je izluščil sam iz sebe in je stopal čez ulico, čez trg, mimo vrtov, v samoto, v svobodo, v luč — le eno ga je tiho grenilo, zdelo se mu je, da ima dvojno senco za seboj... Tej sencni ni mogel ubežati.

mogel bi bil umoriti naj bi se končala ta neznana povest - neznana + pohujstvena nedvezava. Ne brez poudarka in groh
Giovanni Papini / Walt Whitman *zabudlo*

(Konec)

IV.

V Waltu Whitmanu izginja vekovita razdvojenost med mesom in dušo. Nekateri živijo samo za meso in so pogani v slabem pomenu besede. Drugi dajejo duši služiti mesu in ti so presukani malikovalci, skeptiki, vražji, gizdalinski. Tretji živijo spet samo za dušo in trpinčijo telo: ti so asketje, ki sta jih zavrgla Kristus in preprost človek. Četrta spoštujejo telo in ga stavijo duši v službo: to je primer Walta Whitmana.

Ali moremo trditi po pravici, da opeva telo zaradi telesa, ljubezen zaradi ljubezni? Ne. On opeva telo in dušo: dušo skozi telo in telo kot začasno oblačilo duše. In kadar poje o ljubezni, tudi o najbolj razpaljeni spolni ljubezni, ne misli kakor katerikoli

Latinec na nje hipni slaj, temveč vidi v moškem moža in očeta, v ženski ženo in mater in na dnu prihodnosti neštete rodove, ki se porodé iz njune združitve.

So takšni ljudje — in katolicizem jih je mnogo poznal — ki drže svoje telo daleč od greha, pa so neprestano izkušani in trpinčeni in greše vsak dan in uganjajo nespodobnosti v svojih mislih. Ti so čisti po mesu in nečisti po duši in oskrunjajo, če moremo tako reči, duhovno življenje. So drugi kakor Walt Whitman, ki žive v polni meri in v zdravju svoje telesno življenje brez prevar in krivih pretkanosti; tem se tako posreči poduhoviti tudi živalsko življenje. Ti drugi veljajo mnogo več nego prvi. Jaz cenim duhovno življenje nad vse, vendar baš zato nočem, da bi bilo prepolno očitkov vesti, bojazni in zatajitev zaradi telesnega življenja. To mora biti omejeno na najmanjše; mora biti očiščeno, v smotru netelesno, toda zatreti ga ne moremo — zato pa ga ne smemo ne preklinjati ne zakrivati. Walt Whitman je bil prvi, ki si je upal biti pred ljudmi nenraven zavoljo svojih nravnih smotrov in pornografičen zavoljo svojih čistih namenov, naj bo tudi za to slava njegovi duši, ki se ni bala omadeževati se, ko je sprejemala vase to, kar majhni ljudje imenujejo nespodobno.

Pustimo torej ob strani Whitmanovo nenravnost in telesnost. Preidimo k neki drugi obtožbi: k tisti o brezverstvu. Ni mi treba izgubljeni časa za razlaganje, kako da ne pripada nobeni določeni veri. V vseh ozirih je stališče njegovega gledanja vseobče. Če vzamemo človeštvo v njegovi skupnosti, moramo priznati, da nima ene same vere. Walt Whitman pa, ki sam zase predstavlja človeštvo, sprejema vse vere, to se pravi: nobeni ne priznava, da bi bila več vredna od drugih. «Verujem, da se povrnem čez 5000 let ponovno na zemljo. Jaz pričakujem odgovorov proročišč, častim bogove, pozdravljam solnce. Naredim si božanstvo iz najbližjega štora in debla, plešem zaklinjajoče plese v središču obisov. Po magam lami ali brahminu, kadar čisti svetiljke pred idoli. Plešem tudi v procesiji falusov po ulicah in se skrivam v zamaknjenosti in strogosti v gozdovih kot gimnozof. Pijem medico iz lobanj, občudujem shaste in vede, spoštujem koran. Stopam na teokale, ki so oškropljeni s krvjo, in razbijam po bobnu iz kačje kože. Sprejemam Evangelije, sprejemam Njega, ki je križan bil, in vem, da je božanski. Poklekujem pri maši, ali stojim pri molitvi puritanca, ali potrpežljivo sedim v cerkveni klopi...» In to ni eklekticizem, temveč univerzalizem — popolno priznavanje religiozne tradicije, pa naj bo oblika, ki jo pokriva, kakršnakoli. Walt Whitman čuti potrebo po religiji in oznanja, da prihaja z novo: «Tudi jaz, ki

sledim mnogim in mi mnogi sledijo, spočenjam novo religijo in vstopam v areno... Potrjujem, da obstaja vsa zemlja in vse zvezde na nebu zavoljo religije. Potrjujem, da še noben človek, od začetka do danes, ni bil dovolj veren, niti za polovico ne.» — «Potrjujem, da mora biti dejanska in neminljiva veličina teh Držav njih vera.» In nekemu mladeniču pravi, da niso nobene stvari nič v primeri z vero.

Toda kaj je bistvo Whitmanove religije? V nekem spevu izpoveduje, kateri so njegovi bogovi: idealni človek, smrt, duša, čas in prostor. Vendar gre tu le za dozdevno mnogoboštvo: Whitmanovo mišljenje je enotno. Vse reči so eno: ta enota se lahko imenuje duša, se lahko imenuje Walt Whitman, a se imenuje še bolje Bog. Bog je vse in vsepovsod. «Jaz vidim stvaritve Boga v vsaki uri izmed štiri in dvajsetih in v vsakem trenutku njihovem; v obrazih mož in ženâ vidim Boga in v svojem lastnem obrazu v ogledalu. Po ulicah najdem pisma, ki jih je izraževal Bog, in vsako je podpisano z božjim imenom Boga; in jih puščam, kjer so, ker vem, da, kamorkoli naj grem, druga bodo točno prihajala znova, vedno znova.» Ko premišluje o nesmrtnosti, se on, ponositi, priporoča Bogu: «Daj, Bog, da izpojem to misel. Daj meni ali njemu ali njej, ki ju ljubim, to neizbrisno vero. V Tvojem vseobčestvu naj vsakršna stvar, ki je v njem zamotana, ne bo zamotana za nas. V veri, v načrtih Tvojih, ki so zakriti v Času in Prostoru, v zdravju, v miru, v odrešenju vesoljnem.» Tudi on hrepeni kakor mistiki k božanskemu združenju: «Umij me vsega, okoplji me v sebi, o Bog; daj, da se bova mogla, dvigajoča se k Tebi, jaz in moja duša ustaviti na višini Tvoji.» In čujte himno božanstvu, ki bruha iz njegove ljubeče duše: «O, Ti nadzemeljski, brezimni, Ti vlakno in dih, svetloba svetlobe, ki si izlival svetovja, Ti njih središče, Ti najmogočnejše središče resničnega, dobrega, ljubezni, Ti vodnjak moralni in duhovni in vir čuvstvovanj, Ti shramba... Ti utrip, Ti gibalo zvezd, solnc, svetovij, ki krožijo in se gibljejo v redu, varni, harmonični skozi enolično prostornino prostornine. Kako bi mogel jaz misliti, kako izdihniti en sam dih, če se iz sebe ne bi mogel pognati k tem višjim vesoljstvom?»

On je, kakor je videti iz teh besed, neke vrste paradoksen osebnostni panteist ali, če hočete, krščanski panteist. Kristusova duša mu je bolj sestra nego duše vseh ostalih razkrivateljev božanskega. Nekega večera zagleda na bojnem polju tri speče ranjence in takoj se mu eden zazdi Kristus. «O, mladenič, menim, da te poznam — menim, da je ta obraz prav obraz Kristusa, Kristusa, mrtvega in božanskega, brata vsem, ki tu zopet leži.»

In kakor se mu je zdelo, da je podoben Bogu, tako čuti, da je podoben Kristu. Oba obtožujejo na isti način: «Čujem obtožbe, da hočem uničiti ustanove. V resnici nisem niti za ustanove niti proti njim.» Zgraditi hoče samo svoje mesto ljubezni in to mu daje pravico, čutiti se bolj kristjana, nego so tisti, ki pokrivajo s tem imenom svojo mrzlo pobožnost. Tako govori on N j e m u, ki je bil križan: «Moja duša je s tvojo dušo, o ljubljeni brat: Ne maraj, če te mnogi, ko kličejo tvoje ime, ne slišijo! Jaz ne vpijem tvojega imena, toda jaz te čujem... Kajti mi vsi delujemo, da oznanimo smoter sam in dediščino samo... mi usmiljeni, poslušajoči in vez med ljudmi.» In mi pojdemo svobodni in nezadržni, «da nasitimo z nami vse čase in ure, da si postanejo možje in žene prihodnjih plemen in časov lahko bratje in ljubimci med seboj, kakor smo si mi.» Njegovo sočutje do krivih, njegova ljubezen do vseh ljudi, tudi do najbolj ponižnih in zaničevanih, njegova frančiškanska hvala smrti so gotovo krščanska čuvstva in čeprav ni bil Walt Whitman vpisan v imeniku nobene cerkve, ga vendar moremo brez obotavljanja prišteti med učence in naslednike Kristusove.

Še manj moremo dvomiti o njegovem verskem čutu. On ni veroval samo v telesa, temveč tudi v «resničnosti, ki jih ne poznamo, a so vendar blizu v ozračju,» in ni verjel samo v sedanje življenje, temveč predvsem v tisto bodoče. Ni samo trdil, da telo ne more umreti in da nihče ne more nikdar postati m a n j, «ampak ve, če bo prihodnost nič, je morala tudi preteklost biti nič, in ga ni strah pred temi črviči zemlje», ker je gotov, da ima vsaka stvar nesmrtno dušo: «Jaz mislim in potrjujem s prisego, da nič ne obstaja izven nesmrtnosti!»

Ker je prépoln upanja, se ne boji prihodnosti in hoče vedno dalje, proč od običajnih reči in strahopetne negibnosti: «Proč, o duša, dvigni nemudoma sidro! Prereži vrvi — vleci, razpni vsa jadrali! Ali nisva bila že dovolj tukaj, kakor drevesa, zasajena v zemljo? Ali nisva tu že dovolj poležavala in jedla in pila kakor divjaki? Ali se nisva za dovolj dolgo dobo poneumnjevala in slepila s knjigami? Jadraj proč — krmari samo po globokih vodah, o nemirna duša, poizvedujoč jaz s teboj in ti z menoj. Ker midva sva namenjena tja, kamor si morjarji došlej niso upali in kjer bova ogrožala ladjo, sama sebe in vse. O moja vrla duša! Daj, jadraj daleč, vse bolj daleč! O, radost, drzna, toda verna! Ali niso vsa ta morja od Boga? O, daleč, bolj daleč, vse bolj daleč jadraj!» — «Kdo je tisti, ki je šel še dalje? Ker jaz bi hotel dalje, še dalje!»

V.

Zdaj, ko sem dospel do te točke, bi moral, kakor vsak govornik ali esejist, sledeč dobrim običajem, združiti niti in napraviti malo izvlečka. Sem pa preveč prijatelj Waltu Whitmanu, da bi naredil tako. Njegova poezija ni med tistimi, ki jih je mogoče uvrstiti v kak dosleden sistem in porediti dialektičnim ocenitvam. Whitmanova duša je široka kakor svet, je ogromna kakor Bog in vsebuje vse: radost in bol, telo in dušo, svobodo in podreditev, divjost in ponižnost, Boga in travno bilko! Treba jo je vzeti, kakor jemljemo vesoljnost, ne da bi gledali na zareze, ki so jih ljudje napravili v stvari.

Toda Whitmanova duša ni samo nekakšno velikansko jezero ljubezni. Sestavljena je iz kakovosti, čuvstev, strasti, ki morejo oživljati ljudi, vnemati jih k dejanjem, k življenju, narediti jih bolj zdrave, močnejše, čistejše — boljše. Ti, ki čitajo Whitmana, pa ne čutijo, da se pri tem plamenček njihovega življenja razširja in se še bolj sveti, kakor da je prišel v bolj nakisovan svet; tisti, ki ne začutijo neozdravljivega koprnenja, da niso mogli poznati in poljubiti njega, ki je napisal te speve; tisti, ki jih odbija robotost, ogenj, drznost in sila v teh spevih in menijo, da bi jim ta mož bolj prijal, če bi bil rafiniranejši, umerjenejši, previdnejši, negotovejši, olikanejši — ti niso razumeli Whitmana, ne bodo nikoli razumeli Whitmana in tudi niso vredni, da bi Whitmana razumeli.

Whitman je dober plebejec, ki opeva brez sramežljivosti vse stvari na svetu, in največji nasvet, ki nam ga daje po nasvetu ljubezni, je ta, naj se oprostimo vse literarne očesne mreže, ki nam kali čisti pogled na stvari. Mi — in tu mislim predvsem nas Italijane — smo preveč literatski in vljudni. Smo olikani tudi pred zemljo, ki noče poklonov; tudi v poeziji, ki ne trpi preveč izobraženosti. Treba bo vcepiti v nas, v naše žile, osušene žile diletantskih, pomehkuženih in izlikanih meščanov, nekaj dobre krvi, krvi kmetov, gorjancev — «svete kanalije». Ni zadosti odpreti okna, kakor je dejal Giulio Orsini. Treba je stopiti iz hiše, stopiti iz mesta in poslušati in ljubiti naravnost vse stvari, najbolj nežne in najbolj umazane, in razodevati svojo ljubezen brez metrične šare, brez prevelikega spoštovanja do svetih tradicij, poštenih konvencij in bedastih pravil dobre družbe. Treba, da postanemo malo barbari — makar malo prostaški — če hočemo zopet najti poezijo.

Če nas Walt Whitman ne nauči niti tega, je zastonj, da ga prevajamo in da toliki o njem govore. Poslovenil *Karlo Kocjančič*.

Gustav Strniša / Poletno razpoloženje

V soncu

V plenice, sončne žarke sem ovit,
doji vesolje s sanjami me, trudnega otroka;
med žitom spim. —

Pšenica zlata spleta se v zibél,
škrjanec poje nežno uspravanko;
plenice sončne grejejo,
ženjice, vile se mi smejejo. —

Srce drhti,
iz vsega stvarstva vanj žari radost.

Impresija

Mesečina curlja skozi zeleno tenčico vejevja,
zláto valovje drhti čez bledeči jez:
ognjena griva vihra vrhu brez,
božanski pegaz brzi mimo drevja. —

Šepetaje se oglašajo vile in favni,
ki za njim hite, da bi ga dosegli;
a kje je odbegli,
smeje se jim vile in šumno zaplešejo.
Završi veter, vile izginejo.

Ustavila se je draga sredi aleje, z roko prozorno
lovi kipečo bleščavo,
ki utrinja se biserna v svetlih laseh,
polzi skozi prste, žari na tleh.

Valovje brez obstane;
naenkrat peneče plane,
že moja draga v sijajini tone,
lahna tenčica, nje sled trepeta. —

Večerna pesem lebdí
v mesečini noči. *Ni jasno!*

KNJIŽEVNA POROČILA

Slovenski biografski leksikon. Uredil Izidor Cankar s sodelovanjem: Jože Glonarja, Franca Kidriča, Janka Šlebingerja. 1. zvezek: Abraham—Erberg. V Ljubljani 1925. Založila Zadružna gospodarska banka. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Cena v subskripciji za vse delo 500 Din, posamezni sešitki 90 Din, izven subskripcije celotno delo 600 Din. Prvi zvezek 160 strani.

I.

Povzemimo iz oglasa, ki spremlja prvi zvezek, kako si uredništvo misli slovenski biografski leksikon: «To monumentalno delo, ki bo obsegalo do 1000 strani leksikalnega formata in izide v šestih sešitkih, vsebuje življenjepise vseh nekdanjih in živečih slovstvenikov, umetnikov, glasbenikov, znanstvenikov vseh panog, šolnikov, politikov, narodnih gospodarjev, podjetnikov, izumiteljev in vseh osebnosti, ki so za razvoj kulture v Sloveniji kakorkoli pomembne, bodisi da so slovenskega rodu in so delovale doma ali v tujini, bodisi da so tujega rodu, a so s svojim delom med Slovenci trajno vplivale na slovensko kulturno življenje. Slovenski biografski leksikon prinaša biografije s točnimi življenjskimi podatki, z opisom dela in pomena posameznih osebnosti za razvoj Slovencev, z navedbo vse literature, ki se na posameznike nanaša, in z opozorilom, kje je najti njih slike. — Slovenski biografski leksikon ni samo popolna zbirka življenjepisov, marveč obsega v njih vso zgodovino slovenske književnosti, umetnosti, glasbe, politike, vseh panog znanosti (bogoslovja, prava, zdravstva, prirodoslovja, tehničnih in drugih ved), šolstva, industrije, trgovstva in ostalih delov narodnega gospodarstva. Slovenski biografski leksikon je neobhodno potreben vsaki zasebni in javni knjižnici, je pomočnik umetniku, znanstveniku, politiku, časnikarju in praktičnemu delavcu katerekoli vrste.»

Uredništvo mnogo obeta, a s prvim sešitkom šestino svoje obljube tudi že moško izpolnjuje. Potreba po takem leksiku je bila v slovenski javnosti že pred vojno zelo živa, a v tedanjih razmerah je bilo tako delo težko izvedljivo; naši kulturni delavci so bili preveč razcepljeni in raztreseni po srednji Evropi. Komaj pa jih je domovina po vojni prizvala pod krov, že je podjetni in neumorno delavni umetniški zgodovinar dr. Izidor Cankar spravil misel na biografski leksikon v ospredje slovenskega znanstvenega zanimanja, začel kmalu razpošiljati živečim kulturnim delavcem vpraševalne pole in pripravljati vse potrebno za izvedbo velikega načrta. In danes, sedem let po vojni, je deset tiskanih pol biografskega leksika že med občinstvom. Po obliki, tisku, opremi in razporejenosti se delo z okusno solidnostjo, preglednostjo in priročnostjo na prvi mah prikupi. V seznamu kratice piscov na platnicah je zabeleženih osem in dvajset strokovnjakov, ki se udeležujejo v raznih področjih slovenske znanosti in umetnosti; priloženi oglas omenja še pet drugih. Premnogi članki z zvezdico, ki jim je končno obliko dalo gotovo spretno pero urednika in sourednikov, so sestavljeni na podlagi osebnih podatkov, tako da sodelujejo pri leksiku, lahko rečemo, vsi živeči kulturni delavci.

Ta impozantna galerija brati v abecednem redu vse one, ki so kadarkoli žrtvovali kaj možganskih energij slovenskemu narodu in njegovemu duševnemu podvigu. Toda abeceda je zelo muhasta zapovednica; tako bomo na Otona Župančiča morali čakati prav do konca, dasi bi ga radi videli mnogo prej.

Slovenski biografski leksikon najbrž ne doživi nobene nove izdaje, kajti čez leta bo bolj potreben in tudi mogoč južnoslovanski biografski leksikon, ki mu bo to delo poleg Stanojevičeve «Narodne enciklopedije srpsko-hrvatsko-slovenačke» dragocen vir in podlaga vsaj za slovenski del. Ker se istočasno objavlja «Narodna enciklopedija», ki ima podoben, a širši okvir, bi se na prvi mah skoro zdelo, da je to razsipanje duševnih sil, zlasti ker so nekateri članki v obeh delih precej enaki in včasih tudi sotrudniki isti. A če obe deli natančneje premotimo, moramo obema priznati upravičenost obstanka; čeprav se namreč tu in tam marsikaj ponavlja, se vendar v še več primerih obe knjigi izpopolnjujeta. Splošno je «Narodna enciklopedija» bolj informativnega značaja, dočim izpolnjuje «Slovenski biografski leksikon» z večjo temeljitostjo in zlasti z navajanjem literature vse zahteve strogo znanstvenega dela. Nekatere razprave se lahko kar označijo kot pravcate monografije; tako Lončarjev sestavek o Janezu Bleiweisu, Kidričevi spisi o Bohoriču, Danjku, Dalmatinu, Edlingu Janezu Nepomuku, Elzeju Theodorju in zlasti članek o Matiji Čopu v šest in dvajsetih stolpcih z nad tremi stolpci same literature, prav tako Pirjevčeva sestavka o Dežmanu in o Einspielerju Andreju. Čeprav se tako zanes v knjigo dobršna mera nesorazmernosti, bi vendar našete spise prav neradi pogrešali, saj bi kje drugje težko prišli tako do veljave kakor tu. Posebno Kidričevi prispevki se odlikujejo po strogo znanstveni zasnovi, obdelavi, temeljitosti in točnosti. Če bo ta sotrudnik v vseh snopičih toliko prispeval, bo dobršen del vsega leksika samo njegov. Slovenski znanosti bo ustrezno, ko izide iz tega peresa kaj večjega v lastnem okviru, obširno delo o kaki starejši dobi našega slovstva.

V članku «Albertal» stoji pomotoma, da je živel v prvi polovici 16. stoletja namesto 17. stoletja, kar sledi iz drugih navedenih letnic. O Mari Čopovi čujemo dvakrat skoro isto, najprej na str. 34. v sestavku o Berksu, nato pa posebej na str. 95. Pod člankom «Bernik Ivan» je podpisan Vr., ki ga ni v kraticah piscev. Morda je to Veber. Sestavek o Betettu je napisal Kc., ki ga tudi ni med kraticami, a je najbrž Kimovec. Grda napaka se je vrnila v članku o Ivanu Cankarju na str. 69.: «Cankarja je vse to nemalo grizlo, še bolj pa, da je LZ prinašal navdušene vodenosti Resmanove in suhe novele Peruškove, njegovi h stvari, ki jih je imel dovolj za tri štev., pa je zadrževal», kjer se mora «njegovih» popraviti v «njegove». Če se nočemo usajati radi izrazov «vsled» (stran 13. in drugod), «več ali manj upravičeno» (str. 17.), tiskovne napake «Kekov» (= Krekov, str. 24.), tujke «lektira» (str. 101.) in zveze «gotovi jeziki» (str. 101.), mislim, da bo tudi pedant našel v knjigi malo hvaležne snovi za dlakocpisko zabavljanje, ker so se vestni pisci in še vestnejši uredniki za jezikovno pravilnost tako potrudili, da je treba to še posebej poudariti.

Naj bi kmalu sledili novi sešitki, da nam bo «Slovenski biografski leksikon» lajšal znanstveno delo ter pospeševal naše medsebojno spoznavanje. A. Budal.

II.

Misel, podati v Biografskem leksiku revijo vseh kulturno-tvornih energij, ki so se kdaj udeleževale ali se udeležujejo na tej zemlji, je izšla iz iste aktivno razgibane sodobne slovenske duševnosti, ki je inspirirala Narodno galerijo, da nam je doslej že v dveh historičnih razstavah poskusila nazorno pokazati naš trud in prizadevanje na slikarskem polju. Ta misel je časovno utemeljena. Naš čas ni produktiven; zato je razumljivo, da se misleči duh razgleduje v preteklost, išoč sinteze in črpajoč v nji uteh in pobude za bodočnost.

Vojna in povojna doba s svojimi moralnimi, nacionalnimi in socialnimi konflikti in krizami je zbegala narodom njih zavest ter v veliki meri ohromela njih vitalnost, zlasti pa je zbegala Slovence, ki smo številno neznatni in — kot se je izkazalo na mirovni konferenci — neupoštevani vreden drobec Evrope. To, da se pripravi pot in olajša delo produktivnim posameznikom prihodnjih generacij, da si okrepi lastno zavest in pokaže tujini, prijateljski in neprijateljski, kako je to ljudstvo izvrševalo svojo življensko dolžnost ter se kulturno izživljalo — je v prvi vrsti namen takih nacionalnih enciklopedij, kakršnih prva knjiga je naš «Slovenski biografski leksikon», prvi v zgodovini tega naroda.

Splošno se poudarja, da naloga leksikografa ni, zbirati doslej neznanu gradivo, iskati novih virov, marveč oblikovati podobo dob in posameznikov na podlagi znanega in dognanega. Pri nas, katerih preteklost je v toliki meri še nepreiskana, nedognana in neocenjena, ki nimamo temeljitih, izčrpnih monografij, da bi pisec zajemal iz njih in jih podajal v izvlečkih, ta naloga obstaja. Resnično vidimo že v tem prvem sešitku, da so se nekateri sodružniki ravnali po tej smernici. Tako je prof. Kidrič v svojih monografijah segel preko okvira običajnega leksika, ne samo glede dolžine sestavkov, marveč predvsem glede množice doslej neznanega in neobjavljenega; tudi izbor znanstvenih pripomočkov, ki jih navaja, sega preko okvira običajne bibliografije: dočim kakega Glaserja, čigar mehanično nanizani, čisto nezanesljivi podatki malokdaj koristijo, sploh ne omenja, omenja po drugi strani dela, ki so samo v posredni zvezi z osebnostjo, ki jo raziskuje, ter bodisi da osvetljujejo samo kako trditev avtorjevo v sestavku. Očitno se poslužuje pisatelj takih del zato, da bi mu čim nazorneje oživel doba in čas. To pa je poglavitno za vsakega sodružnika takega leksika: čim intenzivneje zaživi avtor z dobo, čim nazorneje mu je kulturno-zgodovinsko ozadje osebe, ki jo raziskuje, tem plastičneje in reliefneje bo načrtal to osebo. Kakor so važni točni biografski podatki ter točna ocenitev in navedba dela posameznikov, prav tako važno je časovno obeležje, zasledovanje tistih živih, notranjih vezi, ki spajajo posameznike s časom, utrinjajočim se iz dela in duha te osebnosti: čim močnejša osebnost, tem jačji so refleksi. Samo tako bo to delo več, nego zgolj zbornik biografskih podatkov in del posameznikov, marveč bo zares to, kar nam obeta uredništvo: v ekstraktu, v lapidarni zgoščenosti podana zgodovina vsch panog kulturnega življenja narodovega.

Mereč delo s tem splošnim merilom, prvega zvezka danes seveda še ni mogoče izčrpno pretehtati. To bo mogoče šele tedaj, ko bo knjiga zaključena. Šele tedaj se bo jasno pokazalo, v koliko je bil vsak izmed sodružnikov kos svoji nalogi, to je, ne samo, v koliko je točno obdelal posameznike svoje stroke ter njih dela, temveč tudi, kako globoko je prodril v poedine dobe in jih umel sintetično spojiti v zgodovinski očrt, kakor se te dobe zrcalijo iz raziskanih oseb. Zato smatramo za svojo dolžnost, da se k delu še povrnemo.

O zvezku, ki leži pred nami, se mora reči, da je vzlic neizbežni neenakosti sil, pojmovanja in sposobnosti posameznikov ter vzlic raznim drugim malenkostim (neokusno je, ako nam kdo izmed živečih sam zatrjuje, da je danes «odlični» organizator [str. 30.], neresno pretiravanje, ako kdo izmed sodružnikov o kakem sodobnem poetu govori, da je z nebrzdano ritmiko in smelo simboliko na d. Župančičeva l. Župančiča [str. 36.] itd.; vse to bi moralo uredništvo retuširati) v bistvu uspel in tvori tedaj k temu zares monumentalnemu in reprezentativnemu delu povsem dostojen začetek. Upam — o tem seveda ne morem soditi —, da kolikor moči tudi popoln. Uredništvu priporočamo samo, da pomnoži štab sodružnikov, tako da bo imel za vsako panogo vsaj dva do tri

delavce: posebno velja to za tiste stroke, katerih avtorji so se že v prvem zvezku izkazali za manj sposobne in šibkejše v izrazu. Kajti lahko obvlada kdo svojo stroko do zadnje podrobnosti, vendar mora imeti za tako leksikografsko delo še nekak poseben tehničen dar: dar, da zna iz gošče dejstev in nevažnega izluščiti najbistvenejše ter prelitati to v kratek, točen, definitiven izraz. To kratko in pregnantno točnost v prvem sešitku pri nekaterih sotrudnikih pogrešamo.

Založništvo dela, združeno gotovo z velikimi materialnimi žrtvami, je prevzela Zadruga gospodarska banka. S tem je vodstvo tega zavoda dokazalo, da pravilno pojmuje svojo kulturno dolžnost. Kajti tudi denarni zavodi niso nekaka izolirana, samo lastnim svrham služeča podjetja, marveč živ ud skupnega narodovega telesa, z dolžnostjo, služiti temu organizmu, pospešujoč in sogradeč kulturo ljudstva, med katerim in od katerega živé. *Fran Albrecht.*

Drago Godina: Idealizem. Temeljna načela politične in gospodarske borbe s kapitalizmom. Samozaložba. Trst 1924. Str. 189.

Knjiga nam že po naslovu obeta podati novo pojmovanje socialnega vprašanja in je v resnici doslej najoriginalnejše delo te vrste pri nas. Borbo s kapitalizmom hoče postaviti avtor na bazo idealističnega svetovnega naziranja. «Misel sama pa se poraja iz materije, ker se vzbuja iz vtisov, ki jih sprejema človeško telo, torej materija od obkrožujoče ga materije potom peterih čutov in iz potreb življenja in razmnoževanja človeka kot fizičnega bitja. Kakor hitro se je porodila, pa zaživi misel svoje samostojno življenje, se nadalje razvija ter stremi za tem, da se osvobodi od materije in nad njo zavlada.» To težnjo misli imenuje avtor borbo ideje proti materiji, boj idealizma z materializmom in identificira z njo na raznih mestih knjige še boj altruizma z egoizmom, željo za osvobojenje od materialnih skrbi in za zavojevanje višjega duševnega življenja, skratka: ves boj za uveljavljanje višjih vrednot. Ta sila je spiritus agens zgodovine. Prvotno človeštvo je moralo skrbeti le za svoje materialne potrebe. Šele boj za zmago ideje nad materijo, t. j. izpopolnjevanje tehnike, mu je omogočil, da je istim materialnim potrebam zadostilo z manjšo energijo in ostalo moč porabilo za višje, duševno življenje. A le en del človeštva je bil tako srečen, namreč oni, ki je po razkolu v dve polovici, ki karakterizira drugo, politično dobo zgodovinskega razvoja, zavlada. To so bili izmenoma lastniki sužnjev, fevdalci in meščani. Zdaj je pa tehnika že tako daleč napredovala, da lahko že vse človeštvo uporabi ogromno večino svoje energije za čisto duševno delo, zato bo prišel proletarski prevrat, ki ga odvarja ruska revolucija.

Raj na zemlji nam obeta pisatelj, zato je vredno, da si njegovo zgradbo kritično ogledamo. Njegova trditev, da misel nastaja iz materije, more odgovorjati dejstvom le v toliko, da se vse naše duševno življenje pričinja z občutki. S tem pa še ni rečeno, da je vse to duševno življenje usmerjeno na obvladavanje prirode, t. j. na napredek tehnike. Tehnika kot sredstvo za doseg istega cilja z manjšim človeškim delom pa ima zopet vsestranske posledice in ne le to, da omogoča razvitek duševnega življenja. Nekaj povsem drugega je zopet nasprotje med egoizmom in altruizmom, med našim negativnim in pozitivnim polom, ki pa ne eksistira v tako jasni in ostri obliki, da bi se dala sploh jasno določiti, kaj šele iztrebiti egoistična stran naših čuvstev in stremljenj, kar pa bi bilo predpogoj za odstranitev nesoglasij med ljudmi in za bodoči raj. Kakor to razliko, tako poudarja in povečuje pisatelj tudi razliko med materialnimi in duševnimi potrebami. Toda treba je le opazovati najmaterialnejše potrebe, kakor ono po hrani, obleki, stanovanju, da uvidimo, kako važno vlogo igra tudi tu estetski.

moralni, seksualni moment itd. Tudi tako zvane materialne potrebe rastejo, se večajo ob napredku tehnike in zato moramo z žalostjo konstatirati, da je doba, ko bo vse človeštvo skrbelo malone samo za najčistejše kulturne cilje, še daleč... Pa tudi mnenje, da se človek za te kulturne vrednote kat eksohen začne zanimati šele tedaj, ko je zadostil materialnim potrebam, je preveč materialistično. Kakor da bi n. pr. pesniki izhajali le iz tako zvanih višjih stanov, med tem ko je vendar znano, kako malo interesa na kulturnem življenju ima vsaka pluto-kracija!

Sedanja faza boja ideje proti materiji je boj, ki ga bijeta vladajoče meščanstvo in proletarijat, ki bo priboril človeštvu vstop v tretjo fazo razvoja, v dobo svobodne družbe. Iz zakona svobodne konkurence sledi logično koncentracija kapitala, ki vodi zopet do razlastitve srednjih stanov. To je osnovna linija razvoja, ki so ji podrejene vse druge: da se osvobodi pred seboj in drugimi neprijetnih moralnih obveznosti, je ustvarilo meščanstvo liberalizem, ki se bori proti veri, izvoru morale. V pohlepu za dobičkom je prešel kapitalizem meje naroda, v katerem «je zapopadena vsa dosedanja človeška kultura», a da narkotizira množice, ki bi se upirale razlastitvi, je ustvaril nacionalno-imperialistično ideologijo. Pred meščansko revolucijo je bilo — razen v obrti in manufakturi — tako proizvajanje kakor konsumiranje individualno, a po njej je zavladal kolektivizem najprej v konsumu, nato še do polovice v proizvajanju in le še organizacija produkcije in konsuma je individualistična. A zdaj bo zmagal kolektivizem na vsej črti, njegova zmaga je zmaga kulture. Ves ta proces se bo pa izvršil na narodni podlagi, in sicer v obliki boja potlačenih narodov, ki so kulturno nad primitivnimi, a pod zapadnoevropskimi, proti zatiralcem. Samo ti narodi imajo še pristno proletarsko duševnost, vsi zapadnoevropski so zmes kapitalističnega in malomeščanskega razreda, ki mu pripada tudi delavstvo. Dobiček kapitalistov ima svoj vir v izrabljanju brezplačnega dela strojev.

Ta del knjige pove dosti, a hira na bolezni racionalističnega konstrukterstva. Tekom zadnjih 50 let se je uveljavilo v narodnogospodarski vedi spoznanje, da sta sicer svobodna konkurenca in koncentracija kapitala dejstva, da pa do one splošne razlastitve vseh po maloštevilnih ekspropriacijah ne more priti, ker vplivajo razen teh faktorjev še drugi. Zakon, morala, običaji, lenoba, neznanje, osebna razmerja in znanja, predsodki, manjvredna inteligenca, vzgoja itd., ves ta svet činiteljev, ki ovirajo, da bi se vršil gospodarski razvoj človeške družbe po zakonu svobodne konkurence in iz njega logično deduiranih Marxovih teorij, onemogoča tudi, da bi se izvršila ona ekspropriacija, ki jo ima Marx za končni rezultat kapitalističnega razvoja in o kateri misli avtor, da jo bo preprečila le prej izvršena revolucija. A dočim opisuje dosti natančno postanek sodobnega gospodarskega ustroja, pride pisatelj s par besedami preko verskega in nacionalnega. Če izvaja ves postanek modernega svetovnega naziranja in vso internacionalno usmerjenost sodobne družbe le iz nenasitne želje kapitalizma po dobičku, greši težko proti naslovu svoje knjige, v historičnem materializmu ga dosega le malokateri marksist! Tudi o individualizmu in kolektivizmu nima fiksiranih pojmov, ne loči delitve dela in ločitve stanov — ki v svojih elementarnih znakih sovpadata z začetkom menjave produktov, t. j. trgovine, ki daje zopet inicijativo za iskanje vrednostnega merila, t. j. denarja — dovolj točno od kolektivnih združenj producentov in konsumentov, pri katerih je eksistenca posameznika povsem odvisna od eksistence celote (n. pr. v tovarni, kjer ima delo vsakega izmed delavcev le pomen, če izvršujejo tudi ostali svoje delo, in je zato izroččen na milost in nemilost lastniku). Zato prihaja do pogrešenih rezultatov,

kakor: konsum je kolektivističen, produkcija le na pol; prva etapa socializacije je socializacija trgovine itd. Tudi nima kapitalistični dobiček izvora v brezplačnem delu strojev (kar je v nasprotju s trditvijo na str. 114., da je odvisna vrednost produkta od množine dela, potrebne za njegovo produkcijo), ampak v neplačanem delu, ker ima «brezplačno delo strojev» na razpolago vsakdo in stroji brez ljudi sploh ne producirajo ničesar (govoriti torej ni mogoče o delu strojev, ampak le o delu ljudi, ki je produktivnejše vsled uporabe strojev), med tem ko je za najetje delavcev treba kapitala. Tudi ni pravilno mnenje, da je mogoča postopna socializacija v kolektivističnih panogah gospodarstva (n. pr. najprej socializacija trgovine), ker bi se kapital, ki mu je zaprta ena gospodarska panoga, obrnil v drugo; načrt, izvesti v industriji najprej prehod iz zasebne lastnine v lastnino vseh v dotični tovarni uslužbenih in potem šele v last celote, pa je ob istočasni socializaciji trgovine nemogoč, ker itak že takoj v začetku država preko trgovine določa vse cene in je torej medsebojna konkurenca, ki jo avtor za začetek še nekako pripušča, nemogoča.

Glede naziranja o denarju je omeniti, da je čisto vseeno, ali ga kdo označa kot od države diktirano merilo vrednosti blaga ali pa kot «jamstvo, da je delo dotičnika, ki ga ima, človeški družbi potrebno in da bo zanj dobil enakovredno protivrednost». Njegov načrt nadomestitve denarja z nakaznicami na blago v državnih skladiščih pa bo mogoč šele tedaj, ko bodo vsi produkti od trenutka produkcije do konsuma last enega — države. To pa predpostavlja zopet popolno koncentracijo kapitala, bodisi še pred ali pa vsaj kmalu po tako zvani proletarski revoluciji, kar je sicer nujen predpogoj za idealno družbo, idealno vsaj z gospodarskega stališča, vendar pa vsled vpliva zgoraj omenjenih činiteljev po moji sodbi utopično.

In tako prihajamo vedno zopet do uverjenja, da je treba opustiti nado na definitivno rešitev socialnega vprašanja, na popolno odstranitev egoizma, individualizma, konfliktov med ljudmi, v kar veruje tudi avtor te knjige, in da se moramo truditi le, da dobimo naši dobi primerno in dosegljivo formulo za družbo po socialnem prelomu, pred katerim nedvomno stojimo. Žal, da je analiza sodobnega gospodarstva, politike, narodnosti in verstva v «Idealizmu» preveč netočna in pomanjkljiva, da bi mogla pomagati na tej poti!

F. Zwitter.

Edmond About: Kralj gorá. Iz francoščine prestavila Kristina Hafnerjeva. Ljudske knjižnice 20. zvezek. Cena Din 18—, vezana Din 30—. Založila Jugoslov. knjigarna v Ljubljani, 1925. Str. 254.

Pisec teh vrstic je pred nekaj leti nasvetoval, naj se posloveni kaj iz Abouta (1828. do 1885.). Tako smo dobili predlani skrbno prirejene Tavzesov prevod «Notarjev nos». Avtor, po rodu Lorenčan, je nekaj časa posečal Atensko šolo, odkoder je prinesel s seboj zabavno satiro «Svobodna Grčija» (1855). V tem kakor v ostalih svojih spisih se kaže pristnega Voltairovca po duhu in po slogu. Zabavno zna kramljati kot izurjen novinar. To je bil namreč v poglavitem njegov poklic, kjer je zastopal antičlerikalno strujo v bonapartistični stranki. Nemško-francoska vojna ga je spreobrnila v vnetega republikanca in ga dokončno pahnila v časnikarstvo: ustanovil je republikansko glasilo *Le XIXe siècle*. V gledališču je večkrat pogorel s svojimi igrami. Vendar pa je kot izvrsten pripovednik leto dni pred smrtjo postal nesmrtnik Francoske akademije.

Na novo oživiljena Ljudska knjižnica je za «Kazanom, volčjim psom» ponatisnila iz «Slovenca» gorenjo povest, ki se vrši v sosedni Grški ob času po

osvobojeju. Država se ni mogla na znotraj urediti, tako da so morale posegati vmes velesile, ki so ščitile njeno samostojnost na zunaj in pomagale pri ureditvi na znotraj. V osvobodilnih bojih proti Turkom (1821. do 1829.) so sodelovale tudi mnogobrojne prostovoljske čete palikarov (junakov) ali kleftov (razbojnikov). Četaši so se po končani vojni izpreobračali v hajduke, ki so prežali na imetje potnikov in mirnih prebivalcev. Zacvetelo je urejeno roparstvo, ki mu slabotna vlada ni bila kos, posebno ker se ni mogla zanesti niti na svoje orožništvo, pogostoma domenjeno z rokovnjaško drhaljo. Na šaljiv in zbadljiv način riše pisatelj ta položaj, govoreč o plaščarski zalegi gorskega kralja, Hadžija Stavrosa, ter usodi treh ujetnikov, ki so jim zabredli v pest. Zanimiva knjiga je primerna tudi za mladino. Lična oprema je precej pridobila s trobarvno naslovno sliko, vendar se človeku toži po krasnih in številnih Doréjevih ilustracijah francoskega izvirnika. Prikupno delo je menda uporabljeno za operetno besedilo.

Prevajalka, če že noče zamenjati peresa s kuhalnico, bo morala pridno jemati v roke dve slovnici: slovensko in francosko. Vse napake, ki jih našteva Breznikov pravopis, so častno zastopane v tej knjižici. Še več. Tu naletiš na nemogoče deležnike: odkimajoč (7), Gazetier (7) ni časopis, ampak časnikar, novinar; contrefaire ne pomeni «razstaviti», temveč ponarediti, tu prestaviti; bossu = grbast (ne pohabljen, 8); fraise = jagoda (ne osvežilo, 6) itd. Pesem na 5. strani ima pri Aboutu stike, Hafnerjeva jo je prevajala bržkone po Faurielu. Kako bledi so slovenski izrazi za: grimoire, démenti idr. Pretrgati koga (207) = seči mu v besedo... Glas se mu je zdel blag glasen (3) zveni kot Cankarjev «položaj naroda je v slabem položaju». Stavim, da sloveniteljica ni čutila besedne igre: sa voracitè me répondait de sa véracité (6). *A. Debeljak.*

Ante Dukić, Iz dnevnika jednog magarca. Zagreb, 1925. Tisak i naklada Jugoslovenske štampe, d. d. Str. 65—236.

Ako listaš slovstveno zgodovino katerega si bodi naroda, najdeš izlahka zgledov za živalske povesti. Tako je sodobna Italija nedavno dobila pasji roman (Pettit). A. Dukić je svoje misli naprtil Sivcu, ki ga neusmiljeni gospodar obkłada s težkimi tovari, z batinami in priimki: Oslina, Besposlina, Uhonja, Gnjunsonja itd., a stoprav tedaj, ko se žalostna usoda zasuče v boljšo smer, mu privoščijo prijazni naslov «naš osao». Morala te knjige je stara, utelesili so jo že Krištof Šmid (Pridni Janczev in hudobni Mihec), Slomšek (Blažek in Nežica), Slovenske večernice (Lipe in Jaka) itd. Ali naš A. D. jo je znal tolikanj okretno preobleči v nov plašč, da pozornost kvečjemu proti koncu za spoznanje opeša.

V nekem kraju se šopiri sebičen glavar, obenem krčmar in trgovec, ki na vse kriplje tišči svoje občane v nevednosti, da jih tem laglje odira do belih kosti. Pa pride namesto zapitega plovana mlad napreden župnik, ki preskrbi srenji šolo, dobrih cest in vodnjakov, da se razcvete blaginja po vsej okolici. Ob volitvah propade pritepenec glavar, izgubivši tiste dni zadnjega zaslepljenega pristaša, in njegova služba se poveri domačemu možu. Vsa zgodba se mi vidi simbol za naše narodno združenje. V tem me potrjuje sklepni prizor na str. 233.: «U tom polju oko uzvišena humka nepregledna množina naroda, a na humu bijela crkva, a pred crkvom zlatna stolica, na kojoj sjedi vrhovni Poglavar domovine, izabrani kralj ujedinjenog naroda, novi kralj, pravi kralj, kralj narodne krvi; a sjedi dostojanstveno i veličanstveno — svijestan svoje časti i vlasti — jer ne sjedi ondje ničijom milošću, nego voljom naroda.» Hkrati je to zagovor svobodne in nezavisne slovanske cerkve, saj novi svčćenik ponovno rabi

cerkveno slovenščino in se poroči s prikupno devojko. Seveda se izlušči iz dnevnika tudi zdravo zrno za naše nižje brate: usmiljenje do četveronožcev.

Knjiga vedrega in jedrega optimizma je jako koristna za pobijanje starokopitnosti med katerimkoli delom naše zemlje. Razumnik se bo naslajal ob prizorih, ki nalikujejo zanositim liričnim spevom, n. pr. obhajilo celokupne soseske (154—159), nič manj nego ob čisti narodni govorici, ki se ji zgolj poredkoma pozná neznamenit vpliv v skladnji ali v besedišču.

Prepletena je z obilico zvonkih poslovič in krepkih rečenic; celo slovenski pregovor je v njej našel lepo mesto (98). Sicer se J. Lemaître šegavo roga mislim, iverim in geslom, češ, da te lahko navadi umetnosti, kako se maksime kujeje ne v 30 lekcijah, ampak v eni sami. Ali Lemaîtrev posmešek je površen: kajti zgoščen izrek je kakor seme s kaljo življenja v sebi. V našem primeru bi bila ironija toliko manj prikladna, ker je Dukić izkoristil večinoma narodno blago. Nadalje kaže avtor izredno mojstrstvo v načinu, kako se beseda «prejeda». V početku se ti zazdi, kakor bi kanil tekrovati z Damirom Feiglom (Naše domače živali), samo da češče naplete tudi položajno komiko. Čeprav se je V. Hugo prezirno izrazil o besedni igri (*le calembour est la fiente de l'esprit qui vole*), se Dukićeve domislje izborno prilagajo vsakdanji zgodbi, ki jo razpreda dolgoušec, večkrat pa označujejo puhle nasprotnike, ki ne vedó drugega razloga zoper ljudske prosvetitelje, kakor da se jim plitko in plehko posmehujejo: o študentu predavatelju na priliko trdijo, da je «zaista pravi buditelj, jer budi noću djevojke» (88). Ob kratkem: avtor ume spretno sukati pero ter iz nič napraviti prijetno štivo.

I. Šega.

KRONIKA

Češka kritika dramatiki Ivana Cankarja. Dr. Frank Wollman, docent za južnoslovenske literature na univerzi v Bratislavi in avtor raznih dram, je izdal lani temeljito, obširno in izčrpno informativno študijo o srbohrvatski dramati (Srbochorvatské drama. Přehled vývoje do války), letos pa pripravlja obširnejše delo o slovenski dramati, ki izide baje v kratkem v tisku. Kot pripravo za to delo je objavil doslej dvoje zanimivih študij, in sicer članek «Počátky slovinské dramatiky a Anton Tomaz Linhart» (v Československem divadlu, 1925, zv. 1, 2, 4—8), kjer je podal precej točno sliko prvih početkov slovenskega gledališča in dramatike, ter v junijski številki letošnjega letnika češkoslovaške revije «Průdy» literarno kritičen esej «Slovinský dramatik Ivan Cankar».

Govoreč o slovenski dramati pred Ivanom Cankarjem in istočasno z njim, poudarja avtor izrazito socialno noto slovenske drame in pravi: «Bogastvo slovenske socialne drame čudno kontrastira s srbohrvatskim siromaštvom v tem pogledu». Glavni zastopniki naturalistično-socialne smeri so mu Funtek, Gangl, Aškerc (Izmajlov), Kvedrova, Kristan; Medved in Finžgar sta realista. V prelom stoletja in idej, v nastopajočo reakcijo proti naturalizmu se pojavi Ivan Cankar.

Nato analizira avtor posamezne drame Cankarjeve, navaja vsebino in išče tujih vplivov, ocenjujoč vsako delo posebej.

«Jakob Ruda», pravi, se dá v razvoju Cankarjevem in vse slovenske drame tike primerjati Hilbertovi «Krivdi». Ibsen s svojimi «Strahovi» ter njegova učenca Hauptmann in Sudermann (!) so vplivali na to mladostno igro. Socialni čut

v Cankarju se tu še ni prebudil v smeri življenske aktivnosti. Igra je ibsenovska vnanje, ampak manjka ji ibsenovska logika in doslednost notranje tragike Ibsenove. Začetniške «Romantične duše» so načrt, «neizdelan v epigramatično dramatsko formo». Liriki in subjektivist se je tu šele učil objektivirati svoje osebne dožitke. A iz kvasa «Romantičnih duš» je vzniknila prva mojstrska igra Cankarjeva, komedija «Za narodov blagor». Cankar je vedoma eksperimentiral s surrogatom romantičnih duš, a si moral priznati, da je eksperimentiral negativno. Če je hotel ostati realist, si je dejal, da je realistična tragedija nemogoča: došel je k tragikomediji, komediji, farsu. Vpliv Ibsenovih «Stebrov družbe» je nesopen. (Idejni vpliv Nietzschejev na mladega Cankarja je Wollman prezrl.) A razen slovanskega imajo postave v tem delu tudi nelokalen, skoro vseslovanski pomen: s fiziološko nujnostjo se javljajo v vsaki primitivni slovanski «družbi». V tem je njih gogoljevska nesmrtnost. — V naslednjem delu se je že pričel mešati v Cankarjev realizem nekak nerealistični umetniški plus. «Kralj na Betajnovi» stoji stilno na razpotju. Pisatelju ni bilo toliko za «podobnost», kot za simbolični pomen, ki ga je dal svojim postavam. Cankar, duhovni individualist, se je postavil tu proti materijalnemu individualizmu. Socialno zlo, ki se ga dotika Cankar že v igri «Za narodov blagor», je tu očitno in mu je pisatelj dal občečloveški izraz. Cankar si je v tej dobi stavil vprašanje po dramatskem slogu. In kakor ob svojem početku, ko je prevel «Hamleta», se je zdaj spet discipliniral s študijem velikega realidealista Shakespearea. Odtod njegov prevod «Romea in Julije». — V simboličnem «Pohujšanju v dolini šentflorijanski» je Cankar podal v zjasnjeni obliki porogljive satire svoj življenski privatissimum: svoje neodvisno vagabundstvo, visoko poslanstvo umetnikovo v družbi, sodružnost umetnikove duše in lepote. Jacinta je sladka in vzvišena prijateljica umetnikova, cilj in plačilo. Šele pozneje je postala neizpolnjivo hrepenenje — v «Lepi Vidi». Lotharjev «Kralj Harlekin» (!) in G. Hauptmannova pravljica «Und Pippa tanz» sta gotovo tu imela svoj dobi vpliv, da bi se osvobodil ves nagromadeni gnev in gnus Cankarjev, ki se ni docela izrazil niti v «Kralju na Betajnovi». (Tukaj se Wollman gotovo moti: ne Lothar in Hauptmann, svoj dobi vpliv na to klasično slovensko farso sta imela kvečjem Gogolj in Molière!) Na odru učinkuje igra bolj s svojim komičnim elementom nego satiričnim, pravi Wollman. — Na vrhuncu se je čutil Cankar s svojo dramo «Hlapci». Po kolebanju v slogu se je tudi pri njem pojavil nekak realnoidealistični shakespearejski slog. Sodobnost in resničnost sta glavni podnet in objekt njegove tvorbe. Opazovanje zunanosti, bogata fantazija, ki stavi dogodek sub specie aeterni, čisto srce, ki sodi... Proti pesimizmu v «Kralju na Betajnovi» je v «Hlapcih» Cankar optimist. — K dramskim delom Cankarjevim je treba prišteti tudi njegovo knjižno dramo «Lepa Vida», ki bi se mogla nazvati tudi pesem v dramatični obliki. Vsebinska je lirsko-epska. Razdelitev v dejanja in obliko dialogov je zgolj vnanja. Mnogo je v delu nejasnega; a nerazumljivost ni tolikšna, kot so to hoteli kritiki anno domini (Opeka, Molè, Vrtovec itd.). Lessingovo misel: vzvišenejši je napor za pravico in spoznanje nego pravica sama, dopolnjuje Cankar: lepše je, žeteti si kaj, nego izpolnjena želja. Delo je nekaka slovanska faustijada: proti germanski volji dejanja (Faust, Manfred) sta tu poudarjena metafizično čuvstvo in zagonetka. V svatbi Dioniza z Vido je morda naznačeno ustvarjanje umetnikovo, ideali in tehnika novoromantikov.

Dramatični obliki Cankarjevi bi formalisti lahko kaj očitali, predvsem njegov lirizem. A povsod prevladuje harmonija ideje in forme. Po zunanji strani ima avtor vse prednosti svojega izraza.

Od «Romantičnih duš» do «Hlapcev» se vidi rast dramatične oblike. Tam prihaja karakteristika iz ust drugih oseb, dejanje prekinjajo prihodi in odhodi oseb, tukaj je klasična konciznost, dejanje je dejanje, značaji potekajo iz akcije. Cankar je v vsem svojem bistvu in temelju novoromantik. V svojem prvem sceničnem poskusu, «Romantičnih dušah», hoče objektivirati razpoloženje svoje notranjosti in ga napraviti za predmet realistične tehnike, bolj hauptmannovsko razvlečene nego ibsenovsko in simbolično koncizne. V «Jakobu Rudi» znatno podlega Ibsenu. Komedijska «Za narodov blagor» zaznamuje v idejah in formi prvo stopnjo Cankarjeve dramatike. «Kralj na Betajnovi» je druga stopnja. Jedro teh iger leži v karakterizaciji: generaliziranje individualnih pojavov vodi v prvi igri k ibsenovskemu tipu, v drugi pa prevladuje že njih simbolično-idejni pomen. Simbolizem je na vrhuncu v «Pohujšanju v dolini šentflorjanski». Končna in najvišja stopnja so «Hlapci». Ta igra šele ima svoj lastni slog: realistično opazovanje se družijo s simboliko, ki prehaja v idejni ekspresionizem, ibsenovsko konciznost in polnokrvno risbo shakespeareovsko.

Socialni problem zanima Cankarja dramatika v polni meri. In rešuje ga povsem s socialističnim upanjem v bodočnost. A zopet se povrača k početku svoje dramatike, k «Romantičnim dušam». V «Lepi Vidi» se je povrnil k duševnemu romantizmu, da bi ga določil: nazval ga je veliko hrepenenje. Subtilnost problema je razbila dramatično formo. Dramatik, ki je izšel iz liričnega kvasa, je v nekoliko igrav izpisal konflikte svojega objektiviranega jaza ter se zazrl vase še globlje, se potopil v Hrepenenje, ki mu je javljalo Absolutno. Tu že ni bilo več mesta za dramatika. V etičnih vrednotah svojih del se je srečeval z ruskimi pisatelji, od Gogolja preko Tolstega do Gorkega, ki so močno učinkovali nanj. V tej etiki, globoko socialni, je slovanskost Cankarjeve tvorbe.

Dramatika Cankarjeva je kot vse njegovo delo v bistvu simbolična, romantična, idealistična. Da ni napisal drame iz kmečkih puntov, je vzrok to, da Cankar ni bil realist in je v dramatici mogel izražati samo svojo notranjost: iz simbolike in novoromantizma je rasel v ekspresionizem. O njem velja tudi kot o dramatik splošna sodba Pregljeva: Ivan Cankar je klasik slovenske novoromantike. Primer Cankarjev pa je klasičen še z drugega stališča: kot primer dramske borbe, rasti in zmage sredi ozkih in neugodnih razmer, sredi majhnega narodiča. Adepti slovenske Talije bi morali premisliti in prečutiti Cankarjevo dramo. —

To je v bežnih potezah izvleček te študije, ki je vzlic nekaterim nedostatom v bistvu točna in kot informativen članek celo jako dobra. Zlasti obvlada avtor kritično literaturo o Cankarju. Kot poglavje v delu, ki naj nosi naslov «Slovenska drama», pa bi jo bilo treba seveda še zelo poglobiti in razširiti, ji dati predvsem širše ozadje iz svetovne literature, organičneje vezati posamezne dramske spise in jih osvetliti na podlagi drugih nedramatičnih pisateljevih del, določiti Cankarjevo mesto v svetovni literaturi in prečutiti zlasti njegov pomen in vpliv na mlado kulturo Slovencev. Slovenska moderna drama do vojne dobe je edinole in izključno Ivan Cankar sam; vse, kar se je napisalo drugega v tej panogi, je v primeri z umetniško višino Cankarjevih del bolj ali manj brezpomembno.

Fran Albrecht.

Jacques Rivière (1886—1925). «Dejstvo je, da je Rivièreova Nouvelle Revue Française pokazala francoskemu slovstvu pot v moderno smer. Ta pregled vrednot, ki ga je urednik nameraval takoj od početka, se je domala zaključil. S tega motrišča je pokojnikova naloga, organizatorska nakana, iz»

vršena. Glasno je treba zatrditi, da bi brez J. Rivièrea bila francoska književnost še danes pri Franceu-u, Bourgetu in Richepinu. Rivière-u gre hvala, da je navsezadnje pri Claudelu, Gide-u, Proustu, Valériju, pravi J. Deltail v gorenji N. R. F. 1. aprila 1925. Ta številka (430 str.) je izključno posvečena njenemu soustanovniku in večletnemu uredniku. O naslovniku dijaku, možu, voditelju leposlovnega obzornika, slovstveniku, romanopiscu, člankarju, politiku je prispevalo razprave 53 domačih in 21 inozemskih literatov, da ne omenjam pisem in predavanj rajnika samega.

Bistri gimnazijec obsoja «nemoralni» naučni pedantizem, ki preoblaga mladino s pretežkimi nalogami. O sošolcih je pisal roditeljem, da se mu skoro vsi zdé bebeci. A skoraj je predrugačil svoj izrek: «Bil sem pač uboren tedaj. Nisem vedel, kako zelo je prezir pomilovanja vreden, nezmyseln in malenkosten v primeri s prizanesljivostjo in sočutjem.» Vztrajno čitanje in razmišljanje ga je privedlo v skepticizem, resnični skepticizem, ki «dvomi, ali zares dvomi», kesneje v vedoželjnost, edino strast, ki je v istini brezbožna. Zgodaj je izgubil vero, ne da bi bil zabredel v okruten antiklerikalizem, češ, krščanstvo bo lepo počasi shiralo od matorosti. «Ali se je kdaj videlo, da bi bil kdo ubil starega očeta, ki je postal nepotreben?» V razpravi De la Foi navaja ta «anima naturaliter christiana» čudne razloge v prilog verstvu. V katoličanstvu ga je očaralo to, da odobrava neenakost, da odmerja svoj prostor zlu in da z izpovedjo nekako dovoljuje greh... Večkrat se je nameraval izpreobrniti, ali njegov katolicizem je bil protievangeljski in protikrščanski... Nadprirodne stvari je srečaval ob vsakem koraku. Verjel je v nesmrtnost. V članku «O veri» pravi: «Bog ljubi ljudi. Ljubi vsakogar izmed nas v svoji notranjosti, in sicer takšnega, kakršnega je ustvaril.» V tem jasnovidnem mistiku je kljuval goreč paskalski nemir. Izživljal pa se je v neumornem delu. «Moje spoštovanje do dela se veča dan za dnem. Nad to ni ničesar na svetu, to je najtrdnjše, to nas najmanj ostavlja v stiskah, to nas najbolje brani,» je priznal prijatelju Waltzu.

Ena plat njegove prikupne narave se javlja neprestano: srčnost in zaupanje v življenje. «Optimizem ostane dolžnost,» je rekel v najbolestnejšem trenutku; «če je črnovidnost opravičena pred izvršenimi dejstvi, je optimizem nujen, čim so nastopili nepopravljivi dogodki». Kot nasprotnik je bil plemenit. «Njegov duh,» trdi J. Cocteau, «nalik alabastru... se je dal pronikniti z lučjo. Poslušal je, tehtal in tuhtal. Lahko si ga preveril. To je najredkejša stvar na svetu. Max Jacob primerja Proustovo rečenico z možganskim zavojem. Rivièreov slog in pomenek bi jaz prisposobil s skrivnim vozlom, ki ga tvorijo velika odvodnica in srčne žile privodnice.» Zahrbtosti ni poznal. Nespametno pošten in iskren sem, pravi sam o sebi. O tej vnemi za odkritost razpravlja v posebni študiji «la Sincérité envers soi-même». Vsi nekrologi poudarjajo, da ga je bila sama čistost in sramežljivost. François, junak njegovega romana «Aimée», doživlja občudovanja, polna zatajenih krikov, pozna zanos, neprenehoma zlomljen iz bojazni, da ni prav videl.

To je Rivièreovo jedro. Trenutno razpolavljenje notranjosti: najprej naglo navdušenje, potem umski nadzor, ki mu omogoča biti igralec in gledalec obenem. To je tajna njegove umetnosti, iz tega skuša doseči nov klasicizem, osvetljuječ tvorno vrednost kritike. «Pomembno je,» piše v oceni dadaizma, ki ga smatra za skrajno logično posledico romantizma (Reconnaissance à Dada), «da se nam kritični duh neha zdeti bistveno neplodovit in da znamo zopet odkriti njegovo tvornost, njegovo pretvorljivost.»

Glavno njegovo delo, literarne in glasbene študije, so prožete s težjo svetlinam znanostom. Pri vsem ustvarjanju zahteva najprej čim več jasnosti, potlej čim več razodetij. Značilno je zanj geslo: «Razločno vidim samo v stiku z življenjem», ki stoji v predgovoru k ponatisnjeni študiji «Allensand» (1924), nastali med triletnim ujetništvom na Nemškem. «Sovražstvo bistri,» je dejal neki Nemaec o tej knjigi, kjer nakleti opazko: «Nemcu ne morem odpustiti njegove notranje praznota. K čednostim se mora zateči, če hoče pokazati, da kaj velja; pričanja se šele pri morali.» Germanško pojmovanje dolžnosti je bilo nevarno za svetovni mir. Rivière je strmel po stocralizmu, po življenju, dasi je bil sam čez mero tenkovasten. «Povsem izobličen romancier načeloma ne more dati prednosti Dobremu ali Zlu.» Zanimal se je zgolj za duševlovno knjižstvo. — Bil je izmed malobrojnih Francozov, ki ljubijo psihanalista Freuda. Mikalé so ga Biedlerjeva mlača o shizofreniji. Dragi so mu bili pisatelji psihologi: Proust, Gide, Stendhal, Meredith, Maivaux, Rusi, zlasti Dostojevskij, radi katerega se je naučil najvedjega slovankega jezika. Pri pisateljstvu mu je šlo za to, da podá mračni notranji svet; njega dik in princip, s čim preprostejšimi sredstvi. V «Ljubljanki» si je prepovedal slaherno arabsko, vsakržno podobo, skrbeč edino za točnost in določnost latinščoti. Zategadelj ostane ta roman hermetična knjiga za izbrance.

S svojim pozitivizmom je vplival na podmladek, ki je v njem za Apollinistrom utrpel največjo izgubo. Zahtevajoč najnost korenin še tako zavidečim zračnim cvetkam, je bil Rivière izvrsten buditelj in voditelj naraščaja, za katerega je žrtvoval ves svoj čas kot urednik, ne kvar lastnim prevoedom. S svojim značajem, s nenavadno vestnostjo in skromnostjo si je pridobil saupanje vseh, osobito mladine, saj je kakor mlado umel spoštovati človeško osebnost.

Bil je sin profesorja medicinske fakultete v Bordeauxu. Zapustil je dvoje otrok. Nad vse mu je bil pri srcu Paris. «Decentralizator seveda sem,» je pisal svojemu svaku, pisatelju H. Alsain-Journistu, ampak osem se druge.»

A. Debeček.

Sodobna kritika. V 4. številki letošnjega letnika «Ljubljanskega Zvonca» (str. 249, pod črto) sem že o priliki debate o «Veroniki Deseniški» opozoril na nekatere literarne posebnosti g. J. Vidmarja, posebnosti, ki ne morejo izvirati iz stvarnega, idejnega nasprotstva, temveč morajo biti plod osebne miselnosti. Ko sem stvari imenoval s pravim imenom, je on potem v «Ltomu in svetu» to svoje nečedno izlive deloma preklinal in opasoval. Toda njegova utaljena samoljubnost mu ne dá mira. To je dokazal s svojimi opisi in sestavki v zadnji številki svojega lista, kjer se pod ohlapno krpo idejnega nasprotstva trudi na vask način dokazati svoje literarno ničvrednost in s tem — sveda — svoje superiornost. Ampak meni, bogme, ne gre za to: ne gre za osebo, za književnika Albrehta. Teh dveh Vidmar ne more ubiti. Meni je za ugled lista, ki ga urejam in na katerega pada senca. Zato treba stvari razložiti, kakor so.

Jož Vidmar je pograbil moje poročilo o C. Jegliču (avtorja seveda ne poznam) «Obratnik», objavljeno v tem listu, pograbil ga in zlovalil ter pentiliral na ta način, da je citiral neke najslabših odlomkov in sestavkov iz zbirke, stvari torej, ki sem jih jaz sumarično (morda predobrohotno) odklonil kot «bežne zapiske iz dnevnika», ter je tako stvarim pristavil moje pohvalne pripombe k štinki, ki pa se seveda nanašajo na dobre črtice. S tem je Vidmar — klegor mu! — potežil svojo maščevalnost. Kajti jaz prav dobro vem — in sem to tudi

zapisal —, da te preproste — tudi najboljše — sličice niso umetnine v strogem pomenu besede, zavedam pa se tudi, da velik del stvari v tej zbirki začetnika priča o nadarjenosti, katere drobec je odkril celo Vidmar sam v svojem stavku «Iz (!) zapuščenega Parnasa». Moje mnenje, ki ga ne skrivam, je in je bilo, da je treba pisateljevo delo, predvsem pa delo začetnika, soditi po njegovih najboljših stvareh in ne obratno. Ako misli Vidmar, da se pisatelj sodi po najslabših stvareh (včasih misli tudi drugače, n. pr. pri poročanju o Podbevškovem «Človeku z bombami»), je to njegova pravica, ki mu je jaz ne zavidam.

Zlorabil je nadalje moj članek o «Ifigeniji», objavljen v 1. številki letošnjega «Gledališkega lista». Ker smatra ta moj članek za meglen in nejasen, se zdi Vidmarju — kot pristnemu dialektiku — potrebno, da zavija in cepi besede. Tako zavija moj izraz «pesniška sila» in izumetniči nekak razloček med pesniško in umetniško silo, kakor bi to dvoje pri literarnem umetniku ne bilo istovetno. Nobenega dvoma pa ni, da je vsaka umetnina samo odsev svojega stvaritelja in da ta «umetniško-človeška» stran umetnikova tvori del vsebine ali jedra (Gehalt) vsake umetnine. Čim silnejša, čim nravstvenejša je umetnikova osebnost, tem pomembnejše je njegovo delo. Zaradi te velike pesniško-etične vsebine «Ifigenije», ki se je Goetheju rodila iz hrepenjenja po čistem, harmoničnem, notranjersničnem življenju, katerega ni našel v razvratni sodobnosti, marveč je prenesel svoj ideal v mrtva stoletja antike, sem visoki etos tega dela še posebej poudaril. Tolmačiti torej moj izraz «pesniška sila» kot oblikovni (formalni) del umetnine ter iz tega izkonstruirati nekakšne absurde sklepe o škodljivi kritiki, je navadno podtikanje in zavijanje, resnega pisatelja nevedno opravilo. — Vidmar, ki bi rad nasilno ustvaril nekak umetnostno-idejni prepad med «starimi» in «mladimi», pove končno svoje mnenje o pravi kritiki. Pravemu kritiku — pravi — mora biti pri ocenjevanju sodobnega umotvora merilo sodobnost. Kakšno merilo, ni povedal. Vendar soodločujoče merilo pri presojanju kakega umetniškega dela sodobnost ne more biti. Kaj pa je prav za prav sodobnost? Sodobnosti v višjem, umetniškem pomenu ni. Sodobnost je v toku večnega dogajanja videz in utvara. Slepota intelekta. Potrebe sodobnosti očuti različno vsak umetnik, kakor tudi vsak kritik. V slednji pomembni in globoki umetnini pa so elementi preteklega, sodobnega in bodočega. V «Hamletu» je mnogo sodobnega, najsi so Shakespearjevi sodobni kritiki očitali pesniku — nesodobnost in zastarelost. Sodobnost je kritiku samo oznaka, ne pa merilo.

O Vidmarju, ki se bori zoper nejasnost in meglenost v kritiki, bi pričakovali, da je sam prozorno jasen. V svojem poročilu o predstavi «Ifigenije» v Ljubljani zahteva za vprizoritev nekako «abstraktno agiranje ljudi». Kaj si predstavlja pod takim «abstraktnim agiranjem», si je težko misliti. Naloga odra je, da konkretizira, materializira. Jaz si lahko predstavljam recitativno stilizirano predstavo «Ifigenije» ali pa umirjeno-realistično. «Abstraktne figure» pa poznam samo iz spiritističnih sej. — Jasnejši je Vidmar, kadar pohvali. To je dokazal v poročilu o predstavi Mannersove «Pegice mojega srca», katere režijo je omenil z veliko pohvalo. Prav. Pripomniti je pozabil samo, da je «Pegica» za režiserja šolska naloga, «Ifigenija» pa težak, morda nerešljiv problem. Tudi ni Vidmar smatral za umestno, izpregovoriti besedico o prevodu «Ifigenije». Kakšen je ta prevod — dober, slab? I, kaj! Brezpomemben je, saj ga je napravil Albrecht.

Fran Albrecht.

NOVE KNJIGE

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Boj za Koroško. Spominska knjižica ob petletnici koroškega plebiscita. Zbral in uredil Valentin Rožič. Ljubljana. «Jug». 1925. 168 str.

***Generacija pred stvaranjem.** Almanah jedne grupe. Beograd. Grupa za socialnu i kulturnu akciju. 1925. 150 str.

Jelačić Aleksije, Ruska revolucija i njeno poreklo. Zagreb. Izdanje «Nove Evrope». 1925. 196 str. Cena broš. 50 Din, vez. 70 Din.

Jurčič Josip, Zbrani spisi, IV. zvezek. Uredil Ivan Prijatelj. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1925. XXI + 454 str. Cena broš. 72 Din, vez. v celoplatno 86, v pol franc. vezbi 92 Din. (Slovenski pisatelji.)

***Krklec Gustav,** F. M. Dostojevski kao čovek. Novi Sad. 1925. 18 str. (Poseben odtis iz Letopisa knj. 305, zv. 1/2.)

Kušar I., Poeti jugoslavi del Rinascimento. II. Croati: P. Preradović, A. Šenoa, A. Nemčić, A. Tresić-Pavičić, III. Sloveni: Fr. Prešern, S. Gregorčič, D. Kette. — Trieste. Editore per cura del Consolato generale del Regno dei Serbi, Croati e Sloveni in Trieste. 1925. 136 str. Prezzo Lire 10.

Peterlin Radivoj = Petruška, Znamenje. Ljubljana. Samozaložba. 1925. 51 str.

Povest o Robinsonu. Z risbami v barvah. Za mladino spisala Kathleen Fitzgerald. V slovenščino preložil B. Vdovič. Ljubljana. J. Blasnika nasledniki, d. d. 1924. 63 str. Cena broš. 15 Din, vez. 20 Din.

***Prilozi za psihologiju deteta.** Za redakcioni odbor ureduje Milorad Vanlić. Broj 2. God. 1. Beograd. 1925. 110 str. Na leto 90 Din.

***Rakitin Nik. Vas.,** Cvjetja ot moitje gradini. Antologija s portreta na avtora. Pljeven. Knigoizdatelstvo «Mlad čitatelj». 1925. 110 str. Cena 40 leva.

Rus Mavricij, Prva pomoč. S 40 podobami. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1925. 135 str. Cena 32 Din.

Staut Rado, Grof Monte Christo. Dramski igrokaz v osmih slikah. Po Aleksander Dumasovem romanu za oder predelal —. Cleveland, Ohio, U. S. A. Samozaložba. 1925. 140 str. Cena 35 Din.

Žagar Janez, Vrtinec. Drama v treh dejanjih. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1925. 51 str. Cena 18-75 Din. (Oder, 12. zvezek.)

Za božič

izda

knjigarna «Tiskovne zadruge» v Ljubljani

sledede knjige:

Boccaccio-Budal Andrej: Dekameron. (I. knjiga.)
S 33 slikami.

Bon ton. Knjiga o lepem vedenju, govorjenju in oblačenju v zasebnem in javnem življenju.

Mirko Pretnar: V pristanu.

Hearn-Baukart: Iz dežele potresov. (Knjiga o Japonski.)

Svoboda: Popek. Veseloigra v enem dejanju.

Lah Iv.: Pepeluh. Igrokaz.

Prve štiri knjige so primerne za božična darila.

DELNIŠKA TISKARNA

D.

D.

BRZOJAVI: DELTISK
TELEFON ŠT. 132

ČEKOVNI ZAVOD
ŠTEV. 11.630

V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA CESTA 16

Izdeluje vse tiskovine do naj-
umetnejšega barvotiska kakor
tudi natiskuje liste, časopise,
trgovinske in uradne tiskovine
Vsa tiskarska dela izvršuje kar
najhitreje in najvestneje po
strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo
kar najbolj moderno urejeno

KNJIGOVEZNICO

ki izvršuje knjigoveška dela naj-
preprostejše do najfinejše vrste
Stroj za črtanje trgovskih knjig

Posluje po vsej Jugoslaviji. — Ustanovljena leta 1913.
Delniška glavnica znaša 3,000.000.— dinarjev v zlatu

„JUGOSLAVIJA“

splošna zavarovalna družba

Ravnateljstvo za Slovenijo v Ljubljani

sklepa:

1. požarna zavarovanja,
2. življenjska zavarovanja,
3. nezgodna in jamstvena zavarovanja,
4. zavarovanja proti škodam vsled tatinskega vloma,
5. transportna zavarovanja,
6. zavarovanja proti škodam vsled razbitja stekla

Največji tu delujoči zavod. - Družba je prevzela od „Graške vzajemne zavarovalnice“ in od zavarovalnih družb „Feniks“ (požarni oddelek) in „Franko-Hongroise“ ves njih kupčijski obstoj v naši državi. Najnižje tarife. Takojšnja izplačila škod

Glasom naredbe ministrstva za vojno in mornarico nadomeščajo police splošne zavarovalne družbe „JUGOSLAVIJE“ ženitvene kavnice za častnike

Telefon 571 Pisarna: Dunajska cesta 15 Telefon 571

— *Čevlji tovarne* —

Peter Kozina & Ko.

iz najfinejšega
ševro, boks in
lakovega usnja

z usnjatimi pod-
plati v zalogi po
dnevnik cenah

Breg 20 in
Aleksandrova cesta 1

Ljubljana

Breg 20 in
Aleksandrova cesta 1

Najnovejše ter aktualne knjige

Založbene knjigarne Kleinmayr & Bamberg

družba z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta 16

se cenj. občinstvu toplo priporočajo, in sicer:

- BADJURA RUD.: Vodič kroz jugoslov. Alpe, «Slovenija». Cena vez. 100 Din.
— Smučar. Teorija in praksa. (Prva slovenska sportna knjiga.) 30 Din.
— Pohorje. V tisku.
- BAUDELAIRE CH.-KARLIN PAV.: Pesmi v prozi. Cena vez. 30 Din.
- BAUMBACH R.-FUNTEK ANTON: Zlatogrog. Planinska pravljica. Cena vez. 22 Din.
- BONSEL W.-LEVSTIK VLAD.: Prigode čebelice Maje. Cena broš. 32 Din, vez. 40 Din.
- BURNAT-PROVINS M.-GRADNIK AL.: Knjiga za Tebe. Cena vez. 32 Din.
- CANKAR IVAN: Mimo življenja. Cena broš. 20 Din, vez. 30 Din.
- «DANTE». Izdal in uredil dr. ALOJZIJ RES. Cena knjige v umetniški vezavi 160 Din.
- DELCOTT RUD.: Dva sestavljena salonska plesa «Četvorka» in «Beseda». 109 slik. Cena broš. 8 Din.
- DOSTOJEVSKIJ F. M.-LEVSTIK VLAD.: Zločin in kazni. Roman v šestih delih z epilogom. 2. izdaja. Dva dela skupaj. Cena vez. 110 Din.
- DOYLE A. C.-MIHAJLOVIČ V.: Zgodbe Napoleonomnega huzarja. Cena vez. 65 Din.
- EURIPIDES: Medeja. Tragedija v petih dejanjih. Prevel dr. FR. BRADAC. Cena 14 Din.
- FEIGEL DAMIR: Pol litra vipavca. Cena vez. 30 Din, broš. 20 Din.
- KORUN V., dr.: Spake. Satire, humoreske in drugo. 2. natis. Cena vez. 40 Din.
- KRAIGHER AL.: Mlada ljubezen. Roman. Cena vez. 60 Din.
- KUNAVER PAV.: Po gorah in dolinah. I. del: Dijaška leta. 40 slik. Cena vez. 50 Din.
- LEBLANC MAURICE -LEVSTIK VLAD.: Arsène Lupin, gentleman - vlomilec. Cena vez. 40 Din.
- LEVSTIK VLAD.: Gadje gnezdo. 2. izd. Cena vez. 30 Din.
- MAISTER RUD.: Poezije. Cena broš. 15, vez. 25 Din.
- MARRYAT: Morski razbojnik. 2. izd. Cena vez. 36 Din.
- MESKO KS.: Ob tihih večerih. 11 povesti in črtic. 2. izd. Cena vez. 40 Din.
- PODKRAJSEK HENRIK: Veliki slovenski spisovnik. Zbirka pisem, listin in vlog za zasebnike, trgovce in obrtnike. 437 str. Cena vez. 80 Din.
- PRESEREN FRANCE, dr.: Poezije. Uredil L. PINTAR. 5. natis. Ljudska izdaja. Cena broš. 20, vez. 30 Din.
- PUGELJ MILAN: Naša leta. Novele. Cena broš. 15 Din, vez. 28 Din.
- RODENBACH IG.: Mrtvo mesto. Poslovenil AL. GRADNIK. Cena broš. 18, vez. 24 Din.
- ROJEC FRAN: Tončkove sanje na Miklavžev večer. Mladinska igra s petjem v treh dejanjih. Cena vez. 30 Din.
- ROSTAND EDMOND: Cyrano de Bergerac. Herojska komedija v petih dejanjih. Poslovenil OTON ŽUPANČIČ. Cena 65 Din.
- ROZMAN IVAN: Nova erotika. Disonance in akordi. Cena vez. 30 Din.
- TAGORE RABINDRANATH: Ptice selivke. (Stray Birds.) Poslovenil ALOJZIJ GRADNIK. Cena vez. 20 Din.
- TOLSTOJ L. N.: Hadži-Murat. Roman. Poslovenil VLAD. LEVSTIK. Cena vez. 32 Din.
- TOMINŠEK JOSIP, dr.: Nemško-slovenski slovar. Cena vez. 90 Din.
— Slovensko-nemški slovar. Cena vez. 28 Din.
- VEBER FR., prof. dr.: Sistem filozofije. I. knjiga: O bistvu predmeta. Veliki format, I—XII in 1—384 str. Cena 60 Din.
— Analitična psihologija. Prvi poizkus sistematične geometrije duha. Prvi snopič: 170 str. Cena 48 Din.

Seznami knjig so na zahtevo brezplačno na razpolago